

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ



ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Словник-довідник термінів і понять

Укладачі: В.В. Анголенко, І.В. Цибуліна

Харків
2020

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Словник-довідник термінів і понять

Укладачі: В.В. Анголенко, І.В. Цибуліна

Харків

2020

УДК О -75 364-78:343.81(038)

Укладачі :

АНГОЛЕНКО В. В., кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

ЦИБУЛІНА І. В. – кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри соціальної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Рецензенти:

РАССКАЗОВА О. І. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

МОСІЙЧУК Ю. А. – начальник відділу соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими Північно-Східного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України.

О-75 Основи соціальної роботи в пенітенціарній системі України : словник-довідник термінів і понять / уклад.: В.В. Анголенко, І.В. Цибуліна. – Харків, 2020. – 127 с.

Навчальне видання підготовлено відповідно до вимог навчальної програми з дисципліни «Пенітенціарна педагогіка та психологія».

Видання розраховане на здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, соціальних працівників, працівників служби пробації, працівників пенітенціарної системи України.

УДК 364-78:343.81(038)

ISBN 8888888888

© ХГПА 2020

© Анголенко В.В., Цибуліна І.В.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської
обласної ради
Протокол № 12 від 17 грудня 2020 року*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ПОКАЖЧИК СЛІВ	6
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	123

ПЕРЕДМОВА

Словник термінів і понять з пенітенціарної педагогіки та психології призначений для здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, соціальних працівників, працівників служби пробації, працівників пенітенціарної системи України.

Словник створений для упорядкування лексики з пенітенціарної тематики і покликаний полегшити розуміння сучасних педагогічних та психологічних термінів.

Зміни в усіх сферах людської діяльності в науково-технічній, економічній, культурній і соціальній відбуваються безперервно. Ці зміни знаходять своє відображення в мові, зокрема, в термінології. Словниковий склад пенітенціарної педагогіки та психології, як і будь-якої науки, знаходиться в постійному русі.

В умовах сучасної модернізації та інформатизації системи освіти відбулася істотна трансформація змісту багатьох понять педагогіки й психології, з'явилися тенденції активного запровадження іноземних запозичень, впровадження в педагогіку та психологію термінів інших (суміжних) наук, насичення термінології неологізмами.

Термінологічний словник з пенітенціарної педагогіки та психології підготовлений на основі сучасних джерел : енциклопедичних словників, довідників з педагогіки та психології, окремих авторських праць і статей.

Словник є спробою відобразити сучасний стан пенітенціарної педагогіки та психології в термінологічному контексті, надати рекомендації читачам щодо орієнтування в сучасній термінологічній і довідковій літературі.

Словник складається з 582 термінів і понять. Словник охоплює 34 джерела, список яких знаходиться в розділі «Список використаних джерел» в алфавітному порядку.

ПОКАЖЧИК СЛІВ І ПОНЯТЬ

1. Авторитет
2. Агогіка
3. Агресія
4. Агресор
5. Адаптація
6. Адвокат
7. Адиктивна поведінка
8. Академік
9. Аксіологія
10. Активність
11. Акцентуація характеру
12. Альтернативне покарання
13. Аналіз
14. Аналіз результатів рецидивної злочинності
15. Аналіз роботи засуджених, таких, що підлягають звільненню, і їх ре соціалізації
16. Аналіз роботи по залученню громадськості до виправлення засуджених
17. Аналіз стану виховної роботи з засудженим
18. Аналіз стану навчальної діяльності
19. Аналіз стану режиму відбування покарання
20. Аналіз трудової діяльності
21. Аналітичне завдання
22. Андрагогіка
23. Анкета
24. Анкета відкрита
25. Анкета закрита
26. Анкетування

27. Антисоціальна поведінка
28. Арешт
29. Асоціальний вчинок
30. Аутична поведінка
31. Афект
32. Бажання
33. Бакалавр
34. Бар'єри спілкування
35. Бесіда
36. Бесіда аналітична
37. Бесіда індивідуальна
38. Бесіда ознайомча
39. Бесіда поглиблена
40. Бесіда профілактична
41. Бесіда психодіагностична
42. Бесіда формуюча (виховна)
43. Ведення випадку
44. Вербальні засоби спілкування
45. Взаємодія
46. Види пробації
47. Вимога
48. Вимога непряма безпосередня
49. Вимога непряма опосередкована
50. Вимога пряма безпосередня
51. Вимога пряма опосередкована
52. виправданий
53. виправлення
54. виправлення засудженого
55. виправний заклад

56. Виробничі підрозділи промислових підприємств виправних установ

57. Висновок

58. Виховання

59. Виховання вербальне (словесне)

60. Виховання релігійне

61. Виховання санітарно-гігієнічне

62. Виховання соціально-світоглядне

63. Виховання фізичне

64. Виховна робота

65. Відділ охорони

66. Відділення соціально-психологічної служби

67. Відділи нагляду та безпеки, оперативної роботи

68. Відновне правосуддя

69. Відповідальність

70. Відчуття

71. Вікова педагогіка

72. Віктимологія

73. Вікторина

74. «Вибух»

75. Вміння

76. Внутрішня інформація, що управляє

77. Внутрішня поінформована інформація

78. Волонтер пробації

79. Вольові якості

80. Вплив непрямий (опосередкований)

81. Вплив паралельний

82. Вплив прямий (безпосередній)

83. Вправа

84. Вправа як метод виховного впливу на поведінку

85. Встановлення причин
86. Гендерна педагогіка
87. Гендерночутливий підхід
88. Геніальність
89. Герогіка
90. Громадський вплив
91. Громадська діяльність у виправній установі
92. Громадські роботи
93. Група ризику
94. Група формальна
95. Групова згуртованість
96. Групова норма
97. Девіант
98. Девіантна поведінка
99. Девіація
100. Деадаптація засудженого
101. Деадаптація особистості
102. Десоціалізація
103. Джерела пенітенціарної педагогіки
104. Диспут
105. Дисципліна
106. Дисциплінованість засуджених
107. Диференціація
108. Диференціація засуджених
109. Диференційоване навчання
110. Диференційований підхід
111. Діагностичне завдання
112. Діяльність
113. Доказ
114. Доктор наук

- 115.** Доручення
- 116.** Досвід
- 117.** Досудова доповідь
- 118.** Досудова пробація
- 119.** Доцент
- 120.** Духовна педагогіка
- 121.** Експеримент
- 122.** Експеримент констатуючий
- 123.** Експеримент лабораторний
- 124.** Експеримент природний
- 125.** Експеримент формуючий
- 126.** Експеримент-перевірка
- 127.** Екстраверт
- 128.** Екстремальна ситуація
- 129.** Емоції
- 130.** Емоції астеничні
- 131.** Емоції стеничні
- 132.** Емоційна стабільність
- 133.** Емоційність
- 134.** Емпатія
- 135.** Естетичне виховання
- 136.** Етапи ведення випадку
- 137.** Етична підготовка засуджених до трудової діяльності
- 138.** Завдання пенітенціарної педагогіки
- 139.** Загальна освіта
- 140.** Загальна педагогіка
- 141.** Загальнонауковий рівень методології пенітенціарної педагогіки
- 142.** Задатки
- 143.** Закон
- 144.** Закономірності загальні педагогічні

145. Закономірності педагогічного процесу в установах виконання покарань

146. Закономірності специфічні педагогічні

147. Заохочення

148. Заохочення як метод виховання

149. Засіб виправлення та ресоціалізації засуджених

150. Засоби соціальної реабілітації

151. Засуджений

152. Засуджена мати

153. Засуджені як об'єкти педагогічного процесу

154. Звільнені особи

155. Здібності

156. Здібності загальні

157. Здібності навчальні

158. Здібності практичні

159. Здібності спеціальні

160. Здібності творчі

161. Здібності теоретичні

162. Злочинна діяльність

163. Злочинці випадкові

164. Злочинці злісні

165. Злочинці насильницькі (агресивні)

166. Злочинці корисливі

167. Злочинці нестійкі

168. Злочинці особливо-злісні

169. Злочинці ситуативні

170. Злочинці, які скоїли корисливо-насильницькі злочини

171. Злочинці, які не виконали свої громадянські, посадові та професійні обов'язки

172. Зовнішня інформаційна інформація

173. Зовнішня командна інформація
174. Ідеал
175. Імперативні рішення
176. Індивід
177. Індивідуальна бесіда
178. Індивідуальна соціально-виховна робота
179. Індивідуальний підхід
180. Індивідуальність
181. Інтерв'ювання
182. Інтерес
183. Інтроверт
184. Інформаційне забезпечення виховного процесу
185. Інформація
186. Інформація про об'єкт виховного процесу
187. Інформація про організацію процесу виправлення засуджених
188. Інформація про результати процесу виправлення засуджених
189. Інформація про суб'єкт виховного процесу
190. Інформація про умови організації процесу виправлення засуджених
191. Історія педагогіки та школи
192. Кандидат наук
193. Категорії
194. Каунселінг
195. Кваліфікація
196. Кваліфікований робітник
197. Класифікація засуджених
198. Клієнти соціальної роботи
199. Когнітивно-поведінкова терапія
200. Колегіальні й колективні рішення
201. Колектив

202. Колектив неповнолітніх засуджених
203. Колектив засуджених
204. Комплексні рішення
205. Комунікативність
206. Креативність
207. Конструктивний досвід
208. Контроль безпосередній
209. Контроль вибірковий
210. Контроль опосередкований
211. Контроль суцільний
212. Конференція глядачів
213. Конфлікт
214. Конформізм
215. Конформістська поведінка
216. Корекційна педагогіка
217. Кримінальна субкультура
218. Кримінальне правопорушення
219. Кримінально-виконавча (пенітенціарна) політика
220. Кримінально-виконавче законодавство України
221. Кримінально-правова політика
222. Кримінально-процесуальна політика
223. Критерії виправлення
224. Культурно-масова робота в установі виконання покарань
225. Лекція
226. Лекція вступна
227. Лекція оглядова
228. Лекція проблемна
229. Лекція узагальнююча
230. Лідер
231. Лідерство

- 232.** Людина
- 233.** Людиноорієнтований підхід
- 234.** Магістр
- 235.** Мала група
- 236.** Малозабезпечена особа
- 237.** Материнство
- 238.** Матриця
- 239.** Медіація (програма примирення)
- 240.** Меланхолік
- 241.** Менеджмент у соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю
- 242.** Мета
- 243.** Мета педагогічного процесу в установах виконання покарань
- 244.** Метод
- 245.** Метод переконання
- 246.** Метод аналізу продуктів діяльності
- 247.** Метод анкетування
- 248.** Метод вивчення документації
- 249.** Метод вимоги
- 250.** Метод вправи
- 251.** Метод довіри
- 252.** Метод доручення
- 253.** Метод інтерв'ювання
- 254.** Метод контролю
- 255.** Метод моделювання
- 256.** Метод осудження
- 257.** Метод «педагогічного консилиуму»
- 258.** Метод переконання
- 259.** Метод попередження
- 260.** Метод привчання
- 261.** Метод прикладу

262. Метод психолого-педагогічного вибуху (автор А.С. Макаренко)
263. Метод ранжування
264. Метод реєстрування
265. Метод рейтингу
266. Метод спостереження
267. Метод тестування
268. Метод узагальнення незалежних характеристик
269. Методи впливу на засуджених
270. Методи додаткової мотивації та стимулювання поведінки
271. Методи загальні
272. Методи заохочення
273. Методи навчання
274. Методи ресоціалізації
275. Методи специфічні
276. Методи формування і корекції позитивного досвіду поведінки
277. Методи формування і корекції свідомості засуджених
278. Методика дослідження
279. Методологія
280. Мікрогрупи
281. Мікросередовище
282. Модель
283. Модель наукова
284. Молодість
285. Молодь
286. Мораль
287. Моральна освіта
288. Моральне виховання засуджених
289. Моральні почуття
290. Моральність
291. Мотив

- 292.** Мотивація
- 293.** Навичка
- 294.** Навчання
- 295.** Навчання засуджених
- 296.** Нагляд
- 297.** Наглядова пробація
- 298.** Наркоманія
- 299.** Нарцистична поведінка
- 300.** Неформальна група
- 301.** Норма
- 302.** Обвинувачений
- 303.** Об'єкт педагогічного процесу
- 304.** Об'єкт пенітенціарної педагогіки
- 305.** Об'єкти соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю
- 306.** Обдарованість
- 307.** Обліково-фінансовий сектор (бухгалтерія)
- 308.** Обмежені рішення
- 309.** Одноосібні рішення
- 310.** Олігофренопедагогіка
- 311.** Опитування засудженого
- 312.** Оптимальність інформації
- 313.** Орган пробації
- 314.** Організаційні методи
- 315.** Освіта
- 316.** Освітній рівень
- 317.** Освітньо-кваліфікаційний рівень
- 318.** Основне завдання культурно-масової роботи із засудженими
- 319.** Основні рішення
- 320.** Особа злочинця
- 321.** Особистість

- 322. Особистість злочинця
- 323. Осудження
- 324. Оцінка ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення (оцінка ризиків)
- 325. Оцінювання потреб у соціальних послугах сімей, дітей та молоді
- 326. Паралельний вплив
- 327. Педагог
- 328. Педагогіка
- 329. Педагогіка вікова
- 330. Педагогіка гендерна
- 331. Педагогіка духовна
- 332. Педагогіка загальна
- 333. Педагогіка корекційна
- 334. Педагогіка народна
- 335. Педагогіка пенітенціарна
- 336. Педагогіка професійна
- 337. Педагогіка радянська
- 338. Педагогіка світська
- 339. Педагогіка соціальна
- 340. Педагогіка українська національна
- 341. Педагогічна вимога
- 342. Педагогічна система
- 343. Педагогічне управління колективом засуджених
- 344. Педагогічний вплив
- 345. Педагогічний досвід
- 346. Педагогічний процес
- 347. Педагогічний процес у виховних колоніях
- 348. Пенітенціарна пробація
- 349. Пенітенціарна психологія
- 350. Пенітенціарна система

- 351.** Пенологія
- 352.** Первинна професійна підготовка
- 353.** Перевиховання засуджених
- 354.** Переконання
- 355.** Переконання засуджених
- 356.** Перепідготовка
- 357.** Період адаптації засуджених
- 358.** Персонал органу пробації
- 359.** Перспективні рішення
- 360.** Письмові рішення
- 361.** Підвищення кваліфікації
- 362.** Планування соціально-виховної роботи із засудженими
- 363.** Поведінка
- 364.** Позитивний досвід
- 365.** Позитивний досвід по виправленню
- 366.** Покарання
- 367.** Політехнічна освіта
- 368.** Попередження про притягнення до дисциплінарної відповідальності
- 369.** Поточні рішення
- 370.** Потреби
- 371.** Потяг
- 372.** Почуття
- 373.** Пояснення
- 374.** Правило
- 375.** Правове виховання засуджених
- 376.** Правосвідомість
- 377.** Прагнення
- 378.** Практична (лабораторна) робота
- 379.** Практична підготовка до трудової діяльності

- 380.** Практична робота
- 381.** Практичне завдання
- 382.** Предмет дослідження пенітенціарної педагогіки
- 383.** Предмет пенітенціарної педагогіки
- 384.** Прийом
- 385.** Прийом педагогічного аналізу проблеми
- 386.** Прийоми переконання
- 387.** Примус
- 388.** Принцип
- 389.** Принцип взаємозв'язку і взаємодії
- 390.** Принцип виправлення засуджених у різноманітних видах діяльності
- 391.** Принцип детермінізму (причинності, каузальності)
- 392.** Принцип дотримання законності в процесі ресоціалізації
- 393.** Принцип єдності і взаємозв'язку логічного й історичного способів пізнання педагогічних явищ в установах виконання покарань
- 394.** Принцип єдності соціального значення діяльності та її суб'єктивної значущості для засуджених
- 395.** Принцип зв'язку процесу ресоціалізації з реальним життям
- 396.** Принцип комплексного психологічного підходу
- 397.** Принцип об'єктивності
- 398.** Принцип опори
- 399.** Принцип педагогічної предметності
- 400.** Принцип пенітенціарно-педагогічної специфіки
- 401.** Принцип поєднання і взаємозв'язку педагогічних дій і норм правового регулювання умов відбування покарання з урахуванням усіх завдань діяльності пенітенціарного закладу
- 402.** Принцип розвитку
- 403.** Принцип системно-структурного підходу в педагогічних дослідженнях

404. Принцип стимулювання і педагогічного керівництва самовихованням засудженого

405. Принцип суворого дотримання законності

406. Принцип цілеспрямованості педагогічного процесу в установах виконання покарань

407. Принципи діалектичного поєднання емпіричного і теоретичного рівнів педагогічних досліджень

408. Принципи пенітенціарної педагогіки

409. Принциповість

410. Пробаційна програма

411. Пробація

412. Пробація щодо неповнолітніх

413. Проблема

414. Прогностичне завдання

415. Програма вивчення особистості засудженого

416. Програмне рішення

417. Просоціальна поведінка

418. Просоціальне моделювання

419. Професійна деформація

420. Професійна освіта

421. Професійна пам'ять

422. Професійна спостережливість

423. Професійне мислення

424. Професійне спілкування

425. Професійне сприйняття

426. Професійні педагогіки

427. Професор

428. Профільне навчання

429. Процес виховання

430. Процес педагогічний

- 431. Психіка
- 432. Психічне відображення
- 433. Психічні властивості
- 434. Психічні процеси
- 435. Психічні стани
- 436. Психодіагностика
- 437. Психологічна підготовка до трудової діяльності
- 438. Психологічна робота
- 439. Психологічна служба
- 440. Психологічний бар'єр
- 441. Психологічний контакт
- 442. Психологічний прийом
- 443. Психологічні професійно важливі якості
- 444. Психолого-педагогічне дослідження
- 445. Реабілітація
- 446. Режим
- 447. Реінтеграція
- 448. Рекомендаційні рішення
- 449. Релаксація
- 450. Репродуктивний досвід
- 451. Репродуктивний рівень розвитку здібностей
- 452. Ресоціалізація
- 453. Ресоціалізація особи засудженого
- 454. Ресурсна забезпеченість соціально-виховної роботи
- 455. Ризик
- 456. Ритуал
- 457. Рішення на рівні індивідуальної виховної дії
- 458. Робота виховна соціально-психологічної служби
- 459. Робота психологічна соціально-психологічної служби
- 460. Робота соціальна соціально-психологічної служби

- 461.** Роз'яснення
- 462.** Розвиток
- 463.** Розповідь
- 464.** Самовиховання
- 465.** Самовиховання у виправній (виховній) колонії
- 466.** Самодисципліна
- 467.** Самозасудження
- 468.** Самозвіт
- 469.** Самозобов'язання
- 470.** Самоконтроль
- 471.** Самонавіювання
- 472.** Самонаказ
- 473.** Самоосвіта і самовиховання
- 474.** Самоосуд
- 475.** Самооцінка
- 476.** Самоперевірка
- 477.** Самопереконання
- 478.** Самопокарання
- 479.** Самосуд
- 480.** Самосхвалення
- 481.** Сангвінік
- 482.** Система методів дослідження
- 483.** Система надання соціальних послуг
- 484.** Система освіти
- 485.** Система соціально-виховної та психологічної служби органів і установ виконання покарань
- 486.** Ситуаційні рішення
- 487.** Складні життєві обставини
- 488.** Соціалізація
- 489.** Соціальна адаптація

- 490.** Соціальне замовлення
- 491.** Соціальне обслуговування
- 492.** Соціальні норми
- 493.** Соціальні послуги
- 494.** Соціальні послуги прості
- 495.** Соціальні послуги комплексні
- 496.** Соціальні послуги комплексні спеціалізовані
- 497.** Соціальні послуги допоміжні
- 498.** Соціальний патронаж
- 499.** Соціальна педагогіка
- 500.** Соціальна підтримка
- 501.** Соціальна профілактика
- 502.** Соціальна реабілітація
- 503.** Соціальна реабілітація сімей, дітей та молоді
- 504.** Соціальна робота
- 505.** Соціальне виховання
- 506.** Соціально-виховна робота
- 507.** Соціально-виховна робота із засудженими в колоніях
- 508.** Соціально-демографічні ознаки особистості
- 509.** Соціально-психологічні ознаки особистості
- 510.** Соціограма (карта групової диференціації)
- 511.** Соціометрія
- 512.** Спартакіада
- 513.** Спеціалізовані установи для звільнених осіб
- 514.** Спілкування
- 515.** Спосіб життя
- 516.** Спортивні конкурси, турніри
- 517.** Спостереження
- 518.** Спостереження безпосереднє
- 519.** Спостереження вибіркове

- 520. Спостереження об'єктивне
- 521. Спостереження опосередковане
- 522. Спостереження суб'єктивне
- 523. Спостереження суцільне
- 524. Спростування
- 525. Спрямованість
- 526. Спрямованість особистості
- 527. Старший науковий співробітник
- 528. Статус
- 529. Статус особистості
- 530. Стійкість характеру
- 531. Стигма
- 532. Стигматизація
- 533. Соціальна стигматизація
- 534. Страх
- 535. Стрес
- 536. Суб'єкти пробації
- 537. Суб'єкти педагогічного процесу
- 538. Суб'єкти соціального патронажу
- 539. Субкультура
- 540. Сублімація
- 541. Сумлінна поведінка засудженого
- 542. Сумлінне ставлення засудженого до праці
- 543. Супервізія
- 544. Сурдопедагогіка
- 545. Суспільство
- 546. Схильності
- 547. Талант
- 548. Творча особистість
- 549. Тематичні вечори

- 550. Темперамент
- 551. Теоретичне завдання
- 552. Тест
- 553. Техніка вивчення особистості засудженого
- 554. Технологічний рівень пенітенціарної педагогіки
- 555. Тифлопедагогіка
- 556. Традиція
- 557. Тренінг
- 558. Трудова діяльність у пенітенціарному закладі
- 559. Трудове вихованням засуджених
- 560. Ув'язнений
- 561. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання
- 562. Усні журнали
- 563. Усні рішення
- 564. Установка
- 565. Фанатична поведінка
- 566. Фахівець із соціальної роботи
- 567. Фізкультурно-оздоровча та спортивна робота в установах

виконання покарань

- 568. Філософія
- 569. Флегматик
- 570. Функції методично-виховної ради колонії
- 571. Функції пенітенціарної педагогіки
- 572. Характер
- 573. Холерик
- 574. Центр соціальних служб
- 575. Цілеспрямованість
- 576. Цінність
- 577. Часткові методики
- 578. Читацька конференція

579. Ювенальна юстиція

580. Юридичні консультації

581. Якості особистісно-рольові

582. Якості рольові

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

А

Авторитет – вплив індивіда, заснований на займаній ним посаді; визнання за індивідом права на прийняття відповідального рішення в умовах спільної діяльності.

Агогіка – наука про запобігання відхилень у поведінці дітей та підлітків.

Агресія – ворожа внутрішня настанова або ворожий тип поведінки особи щодо когось або чогось.

Агресор – той, хто вдається до агресії; нападник, загарбник.

Адаптація – пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища, а також часткове пристосування до них цього середовища з метою співіснування та взаємодії.

Адвокат – юрист, який захищає обвинуваченого чи веде якусь справу в суді, а також дає поради з правових питань; захисник, оборонець.

Адиктивна поведінка – відхід від реальності свого стану за допомогою прийому психоактивних речовин.

Академік – в Україні академічне звання, яке мають дійсні члени Національної академії наук України і низки галузевих академій. Академіків обирають Загальні збори певної академії з числа вчених, які мають видатні наукові праці. Існують також звання «почесний академік» і «іноземний член».

Аксіологія – філософське вчення про духовні, моральні, естетичні та інші цінності, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю.

Активність – риса темпераменту, що характеризується енергією впливу людини на навколишній світ і подоланням перешкод на шляху до мети.

Акцентуація характеру – перебільшений розвиток окремих рис характеру в збиток інших, внаслідок чого погіршується взаємодія з навколишніми людьми.

Альтернативне покарання – це передбачені кримінальним законом основні види покарань, не пов'язанні з ізоляцією засудженого від суспільства.

Аналіз – процедура уявного, а часто і реального розчленовування предмету (предметів) або відношення між предметами на частини (ознаки, властивості).

Аналіз результатів рецидивної злочинності – а) аналізуються дані про число осіб, що скоїли злочин після відбування покарання; б) вивчаються причини рецидиву, поведінка і діяльність рецидивістів на волі; в) вивчаються упущення і недоліки в роботі з конкретними засудженими, такими, що відбувають покарання у пенітенціарному закладі.

Аналіз роботи засуджених, таких, що підлягають звільненню, і їх ресоціалізації – а) аналізуються дані про число засуджених, таких, що підлягають звільненню; б) вивчаються питання і можливості засуджених з їх трудового і побутового пристрою після звільнення; в) вивчаються матеріали

листування з колективами підприємств і установ, де працюватимуть звільнені.

Аналіз роботи по залученню громадськості до виправлення засуджених – а) аналізуються дані про число членів ради вихователів, число представників шефських організацій, що беруть участь у виховній роботі; б) вивчається і аналізується ефективність всіх заходів, проведених за участю представників громадськості; в) аналізується вплив, що надається на того або іншого конкретного засудженого представником громадськості в процесі індивідуального шефства; г) вивчається вплив родичів на виправлення засуджених.

Аналіз стану виховної роботи з засудженим – а) аналізуються дані про склад засуджених, характер і небезпеку скоюваних ними злочинів, їх вік, наявність колишніх судимостей, терміни покарання, рівень загальноосвітньої і професійно-технічної підготовки, психолого-педагогічні особливості; б) вивчається особистість засуджених, їх мотивація, відношення до вчиненого злочину, поведінка, характер, схильності, інтереси та інші їх особливості; в) аналізується ефективність виховних заходів, що проводяться в загоні; г) вивчається результативність етичного, трудового, правового, естетичного виховання; д) аналізуються дані про склад членів самодіяльних організацій і ефективність їх роботи; е) аналізуються результати планування для чіткішої координації зусиль співробітників інших частин і служб.

Аналіз стану навчальної діяльності – а) аналізуються дані про наявність у засуджених того або іншого рівня освіти і спеціальності; б) вивчаються відомості про відвідуваність і успішність як в школі, так і в профучилищі; в) аналізується ефективність впливу школи і професійного ліцею на виховну роботу серед засуджених.

Аналіз стану режиму відбування покарання – а) систематично аналізуються дані про число порушень, причини їх здійснення, вивчається ефективність вживаних заходів дисциплінарної дії; б) вивчається виконання засудженими розпорядку дня, досліджуються причини, що заважають його дотриманню; в) у разі вчиненого злочину вивчаються його причини.

Аналіз трудової діяльності – а) аналізується стан виробництва, причини безробіття, показники виробництва, трудового використання; б) вивчаються дані про результати трудової діяльності; в) вивчається ставлення засуджених до людей праці, різних професій, результатам праці тощо.

Аналітичне завдання – аналіз механізмів і закономірностей розвитку етичної і правової свідомості, поведінки, мотивації, відносин, діяльності особистості, груп засуджених і персоналу кримінально-виконавчої системи; аналіз ефективності процесу виправлення, застосування форм, методів і засобів виховного впливу на засуджених; оцінка результативності діяльності колонії.

Андрогогіка – наука про освіту та виховання людини впродовж усього її життя.

Анкета – складений дослідником список запитань для певного контингенту осіб, відповіді на які є вихідним емпіричним матеріалом для узагальнень.

Анкета відкрита – відповідь формулюється довільно власною думкою.

Анкета закрита – кількість варіантів відповідей обмежена дослідником.

Анкетування – це опитування засудженого по заздалегідь складеним запитанням з метою одержання кількісних та якісних даних.

Антисоціальна поведінка – тенденція до здійснення дій, що суперечать моралі, етичним законам і правам інших людей.

Арешт – тримання засудженого в умовах ізоляції і встановлюється на строк від одного до шести місяців.

Асоціальний вчинок – дія, що не відповідає нормам, правилам поведінки людини у суспільному житті; байдужий до суспільно-громадського життя.

Аутична поведінка – утруднення у встановленні соціальних контактів, відірваність від дійсності, занурена в сферу мрій і фантазій.

Афект – сильне, короткочасне збудження, що виникає раптово, оволодіває людиною так сильно, що вона втрачає здатність контролювати свої дії та вчинки.

Б

Бажання – усвідомлена потреба, пов'язана з чітким визначенням мети, досягнення якої задовольняє дану потребу.

Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти має поглиблену загальнокультурну підготовку, фундаментальні та професійно орієнтовані уміння та знання

щодо узагальненого об'єкта праці і здатний вирішувати типові професійні завдання, передбачені для відповідних посад.

Бар'єри спілкування – психологічні перешкоди, які виникають у спілкуванні.

Бесіда – це пізнання психолого-педагогічних явищ, особливостей та властивостей через безпосереднє спілкування з особою, яку дослідник вивчає в природних умовах; розмова, обмін думками між двома чи кількома особами. У психології використовується як метод вивчення психічних явищ у процесі безпосереднього спілкування за спеціально розробленою програмою. У педагогіці – діалогічний метод навчання, за якого педагог за допомогою вміло поставлених запитань спонукає учнів, студентів до відтворення набутих раніше знань, до самостійних висновків і узагальнень на основі засвоєного матеріалу.

Бесіда аналітична – підведення підсумків стосовно результативності та визначення змін в особистості й поведінці засудженого за певний проміжок часу; бесіда, яка спрямована на підведення підсумків щодо результативності соціально-виховної роботи та визначення змін в особистості й поведінці засудженого за певний період відбування покарання.

Бесіда індивідуальна – психодіагностична, ознайомча, формуюча, профілактична, аналітична тощо.

Бесіда ознайомча – бесіда, що проводиться зі знову прибулим засудженим, для вивчення особистості засудженого, його спрямованості, інтересів, нахилів, здібностей, рис характеру, з'ясування життєвих планів, визначення перспектив тощо.

Бесіда поглиблена – бесіда, що проводиться повторно, через певний час для розширення та уточнення знань про засудженого.

Бесіда профілактична – бесіда, проводиться з метою запобігання здійсненню протиправних дій та вчинків серед засуджених, тобто з метою профілактики порушень вимог режиму.

Бесіда психодіагностична – бесіда, яка проводиться психологом з метою виявлення і встановлення індивідуально-психологічних особливостей особистості засудженого в період його перебування в дільниці карантину, діагностики і розподілу, а за необхідності – і в процесі відбування покарання.

Бесіда формуюча (виховна) – бесіда проводиться з метою здійснення безпосереднього цілеспрямованого впливу на засудженого для формування необхідних позитивних рис та якостей, зміни його поведінки, спрямованості, ставлення до процесу відбування покарання.

В

Ведення випадку – це процес забезпечення доступу клієнтам до послуг і ресурсів, відповідно до їх індивідуальних потреб, з метою покращення якості їх життя, захисту прав та інтересів.

Вербальні засоби спілкування – засоби мови; те, що виражається у словах.

Взаємодія – процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємна зумовленість, породження одним одного і зв'язок.

Види пробації – досудова, наглядова, пенітенціарна.

Вимога – це усний вираз конкретного, реального завдання, яке необхідно виконати в процесі того чи іншого виду діяльності, в наслідок чого виникають позитивні або гальмуються певні негативні дії, вчинки, тощо.

Вимога непряма безпосередня – надається у вигляді поради, прохання, натяку («було б непогано організувати таку роботу...»), «мені здається, що дисципліна в бригаді залежить від вас» тощо).

Вимога непряма опосередкована – суб'єктом цієї вимоги виступає хтось інший, але не інспектор і надається також у вигляді поради, прохання, натяку.

Вимога пряма безпосередня – ставиться співробітником у вигляді розпоряджень або вказівок і містить чіткі конкретні вказівки стосовно окремих дій засудженого («не спізнюватися на перевірку», «привести свій одяг до належного вигляду», «прибрати робоче місце» тощо).

Вимога пряма опосередкована – містить чіткі конкретні вказівки стосовно окремих дій засудженого, але надається через когось іншого.

Виправданий у кримінальному провадженні є обвинувачений, виправдувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

Виправлення – процес позитивних змін, які відбуваються в особистості засудженого і створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки.

Виправлення засудженого – це процес позитивних змін, що відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки.

Виправний заклад – це така організація, яка безпосередньо і виключно здійснює виконання конкретних видів кримінальних покарань.

Виробничі підрозділи промислових підприємств виправних установ – організують виробництво і трудове виховання в умовах ринкової економіки, виробничо-масову роботу засуджених, формують у них позитивне ставлення до праці, людей праці, трудові навички і уміння. Від того, як буде організована праця у пенітенціарному закладі, якими будуть відносини і дисципліна в процесі цієї праці, чи буде скорочено безробіття, значною мірою залежить ефективність всього виховного процесу.

Висновок – одержане логічним шляхом судження, яке містить нову чи додаткову інформацію.

Виховання – процес підготовки підростаючого покоління до життя і праці у суспільстві, тобто формування її як особистості; соціальне цілеспрямоване створення умов (матеріальних, духовних, організаційних) для розвитку людини. Важливе значення при цьому має спільна діяльність, взаємодія вихователя і вихованців, результатом яких повинні бути зміна, формування, розвиток особистості з урахуванням її здібностей, інтересів, спрямованості.

Виховання вербальне (словесне) – вплив вихователя на вихованця лише за допомогою пояснення, переконування, умовляння тощо.

Виховання релігійне – система методів і засобів впливу на засуджених з метою засвоєння основних законів релігійної моралі та життя згідно з релігійними принципами, формування на їх основі таких моральних

почуттів, як милосердя, співпереживання, добропорядність, ввічливе ставлення до людей тощо.

Виховання санітарно-гігієнічне – це сукупність виховних впливів, спрямованих на підвищення санітарно-гігієнічної культури осіб, позбавлених волі, прищеплення їм санітарно-гігієнічних навичок в побуті, на виробництві з метою попередження інфекційних захворювань.

Виховання соціально-світоглядне – це сукупність заходів, спрямованих на формування в засуджених правильного політичного світогляду, поглядів, переконань, розумних потреб, своєчасне усунення негативних нахилів та звичок.

Виховання фізичне – система фізкультурно-спортивних і оздоровчих заходів, що проводяться в установах виконання покарань з метою укріплення здоров'я, розвитку фізичних сил і морально-вольових якостей, формування в них навичок суворого дотримання санітарно-гігієнічних правил, профілактики захворювань.

Виховна робота – система педагогічно обґрунтованих заходів, спрямованих на корекцію поведінки засуджених з метою досягнення позитивних інтелектуальних, духовних і фізичних змін в їх особистості та усунення особистісних деформацій.

Відділ охорони – забезпечує охорону периметру колонії, недопущення втечі засуджених, а також здійснення ними інших протиправних дій; здійснює переміщення (етапування) засуджених; відповідає за технічні та інженерні засоби охорони колонії та спеціальний транспорт.

Відділення соціально-психологічної служби – основна організаційна ланка у структурі установи виконання покарань, створена для безпосереднього забезпечення оптимальних умов відбування покарання та проведення із засудженими соціально-виховної роботи для досягнення мети їх виправлення і ресоціалізації.

Відділи нагляду та безпеки, оперативної роботи – забезпечують безпеку і соціально-правову захищеність засуджених, встановлений в установі порядок, здійснюють профілактичну роботу з попередження правопорушень з боку засуджених, ведуть нагляд за ними, попереджають недозволені зв'язки і злочини, забезпечують дотримання правил поведінки в колонії; здійснюють оперативну роботу, боротьбу з корупцією та незаконним обігом наркотиків.

Відновне правосуддя – це вид юридичної практики, метою якої є реституція, тобто повернення до ситуації, яка передувала скоєнню злочину. У ході відновної процедури досягається розуміння того, що відбулося, налагоджується взаєморозуміння між правопорушником та жертвою, виробляється й виконується угода про відшкодування збитків або усунення шкоди, нанесеної злочинцем. Програми відновного правосуддя надають потерпілим особам можливість самим визначити, наскільки серйозно було порушено їхні інтереси. Таким чином, у процесі розв'язання кримінальних конфліктів надається максимальна підтримка потерпілим та забезпечується задоволення їхніх потреб. З іншого боку, правопорушники мають шанс усвідомити свої дії, змінити свою поведінку на краще.

Відповідальність – усвідомлення індивідом, соціальною групою свого обов'язку перед суспільством, розгляд крізь призму цього обов'язку суті і значення своїх вчинків, діяльності, узгодження їх з обов'язками і завданнями, що виникають у зв'язку з потребами суспільного розвитку.

Відчуття – відображення в мозку людини окремих властивостей предметів і явищ об'єктивного світу внаслідок їх безпосереднього впливу на органи чуття.

Вікова педагогіка складається з дошкільної, шкільної, педагогіки профтехосвіти, педагогіки вищої школи, педагогіки дорослих, тобто наука про виховання та навчання різних вікових груп.

Віктимологія – наука про різні категорії людей, які стали жертвами насильств та несприятливих умов соціальної орієнтації.

Вікторина – це своєрідна гра пізнавально-розважального характеру.

«Вибух» – це особливий спосіб примусити засудженого відчутти потребу змінити свою поведінку, своє ставлення до оточуючих, викликати у нього потребу почати жити по-новому.

Вміння – зумовлена знаннями і навичками готовність людини успішно досягати свідомо поставленої мети діяльності в мінливих умовах її протікання.

Внутрішня інформація, що управляє – це розпорядження, вказівки і вимоги співробітників, які звернені безпосередньо до засуджених по дотриманню ними розпорядку дня, режиму, дисципліни, викорінюванню шкідливих звичок тощо.

Внутрішня поінформована інформація – це особисті спостереження співробітників за поведінкою того або іншого засудженого, матеріали індивідуальних бесід, матеріали засідань ради вихователів загону, виступи

засуджених на загальних зборах, інформація про характер взаємин і спілкування між засудженими та змістом їх діяльності.

Волонтер пробації – фізична особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку, уповноважена органом пробації та волонтерською організацією на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній та безоплатній основі.

Вольові якості – відносно стійкі, незалежні від конкретної ситуації психічні утворення, що засвідчують досягнутий особистістю рівень свідомої регуляції поведінки, її влади над собою.

Вплив непрямий (опосередкований) – вплив на засудженого через інших осіб або завдяки залученню засуджених до різних заходів та діяльності.

Вплив паралельний – це вплив одночасно співробітника й інших осіб (колективу засуджених).

Вплив прямий (безпосередній) – це безпосередній вплив співробітника установи виконання покарань на засудженого словом, прикладом, за допомогою заохочення або стягнення, що здійснюється в процесі взаємного спілкування або спільної діяльності об'єкта і суб'єкта (співробітника та засудженого).

Вправа – це організація постійно повторювальних дій з метою накопичення ними досвіду правильної поведінки, вироблення морально-вольових якостей.

Вправа як метод виховного впливу на поведінку – це така організація усіх видів діяльності, взаємних стосунків, спілкування засуджених, котра, спираючись на переконання, позитивний приклад, вимоги адміністрації установи виконання покарань та колективу, розвиває їх почуття, зміцнює волю, стримує негативні та формує позитивні звички, досвід поведінки, забезпечує єдність переконань та вчинків, створює для засуджених умови для таких дій, які відповідають колективним нормам і правилам поведінки.

Встановлення причин – найважливіша умова розробки конструктивних пропозицій з вдосконалення практики, орієнтованої на створення, зміну або усунення саме причин для досягнення певних наслідків.

Г

Гендерна педагогіка – наука про виконання ролі представника чоловічої та жіночої статі у суспільстві.

Гендерночутливий підхід – відмова від гендерних стереотипів, роз'яснення клієнтам, які керуються в своїй поведінці «традиціями», що більшість гендерних стереотипів призводять до порушення прав людини, дискримінації та насильства.

Геніальність – найвищий ступінь розвитку здібностей, що виявляється у творчій діяльності, результати якої мають історичне значення в житті суспільства, у розвитку науки, літератури, мистецтва.

Герогіка – наука про соціально-педагогічні проблеми людей похилого віку.

Громадський вплив – залучення державних, благодійних, громадських та релігійних організацій до соціально-виховної роботи із засудженими та ув'язненими, що відповідає концепції соціального партнерства.

Громадська діяльність у виправній установі – це форма активного ставлення, спрямовану на розвиток у засуджених цивільної активності, корисної ініціативності, здорових інтересів і потреб, навичок раціонального використання вільного часу.

Громадські роботи – виконання засудженим у вільний від основної роботи чи навчання час безоплатних суспільно-корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування.

Група ризику – категорія людей, чиє соціальне становище за певними критеріями не є стабільним, які не можуть самостійно подолати власні труднощі, що може спричинити втрату соціальної опори в житті або навіть життя.

Група формальна – група, що має зовнішньо задані соціально значущі цілі діяльності, юридично визначений статус, нормативно закріплену структуру, призначене чи вибране керівництво і встановлені права та обов'язки її членів.

Групова згуртованість – процес групової динаміки, який характеризує міру (ступінь) прихильності до групи належних до неї осіб.

Групова норма – сукупність правил і вимог, вироблених реально функціонуючою спільністю і є важливим засобом регуляції поведінки осіб групи, характеру їх взаємин, взаємодії, взаємовпливу і спілкування.

Д

Девіант – особа, яка не дотримується існуючих у суспільстві норм поведінки.

Девіантна поведінка – дії і вчинки людей, соціальних груп, що суперечать соціальним нормам або визнаним шаблонам і стандартам поведінки.

Девіація – відхилення від прийнятих у суспільстві норм, починаючи від незначних і завершуючи найбільш суттєвими та серйозними, що загрожують життєдіяльності окремих груп, суспільства загалом.

Деадаптація засудженого – неможливість звикнути до ізоляції від суспільства, нових умов життя.

Деадаптація особистості – порушення процесу пристосування індивіда до соціального середовища внаслідок хибного або недостатньо розвиненого уявлення про себе, свої соціальні можливості і зв'язки. Виявляється у девіантній поведінці (алкоголізм, наркоманія, суїцид), неадекватних психологічних станах особистості (депресія, гіперактивність тощо).

Десоціалізація – трансформування позитивних якостей особи засудженого в негативні (прийняття вимог кримінального світу, співвіднесення своєї поведінки зі злочинськими традиціями тощо).

Джерела пенітенціарної педагогіки: міжнародні нормативно-правові акти та інші документи; Конституція України та інші Закони України; Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України; накази,

інструкції, вказівки, методичні рекомендації ДДУ ПВП; теоретичні та методичні основи загальної педагогіки; теоретичні та методичні основи виправно-трудової педагогіки; запозичені теоретичні питання з інших наук, з якими пенітенціарна педагогіка має міжпредметні зв'язки; педагогічні ідеї і теорії прогресивних педагогів минулого; сучасні педагогічні дослідження; передовий вітчизняний та зарубіжний педагогічний досвід.

Диспут – це форма колективного обговорення гострих питань або проблем соціального життя, суспільних відносин, культури, спорту тощо.

Дисципліна – точне і суворе дотримання засудженими встановлених вимог режиму, правил внутрішнього розпорядку, виконання вимог адміністрації установи виконання покарань і обов'язків засудженого.

Дисциплінованість засуджених – морально-психологічна якість особистості, яка дозволяє виробити чіткі позитивні переконання, сформувані позитивні навички та звички, усунути негативні думки і погляди, негативні риси характеру і поведінки.

Диференціація – це поділ, розчленування цілого на якісно відмінні частини, тобто це виділення типових якостей, за якими можна в певній спільності виділити різні групи.

Диференціація засуджених – інструмент співробітника установи виконання покарань, що надає змогу оптимально розробляти й реалізовувати типові програми соціально-виховної роботи з різними категоріями засуджених, найбільш точно знаходити підходи до особистості як неповторної індивідуальності, а на цій основі конкретизувати такі програми.

Диференційоване навчання – спосіб організації навчально-виховного процесу, що враховує типові індивідуальні особливості засуджених.

Диференційований підхід – враховування в роботі з засудженими типологічних психолого-педагогічних особливостей, характерних для певної категорії засуджених.

Діагностичне завдання – розробка принципів і методики дослідження; роз'яснення вимог, що пред'являються до методів дослідження, технологія їх застосування; аналіз існуючих актуальних проблем, встановлення їх причин; дослідження проблемного поля педагогічної ситуації конкретних індивідуальних і групових форм поведінки.

Діяльність – внутрішня (психічна) і зовнішня (фізична) активність людини, що регулюється усвідомлюваною метою.

Доказ – необхідний в процесі встановлення істини, винності або невинності особи в скоєнні злочину, ступені відповідальності за ту або іншу поведінку та діяльність засуджених.

Доктор наук – науковий ступінь, який присвоюють особам, що захистили докторську дисертацію й мали до того, як правило, вчений ступінь кандидата наук (в Україні) або магістра.

Доручення – форма індивідуальної соціально-виховної роботи, конкретне завдання окремому засудженому, яке, як правило, не є обов'язком засудженого. Доручення може бути різноманітним: постійним, тимчасовим, одноразовим.

Досвід – отримані упродовж життя знання, вміння, навички, вчинки.

Досудова доповідь – письмова інформація для суду, що характеризує обвинуваченого.

Досудова пробація – це забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності.

Доцент – вчене звання для викладачів вищих навчальних закладів, яке присвоюється особам, що мають, як правило, науковий ступінь кандидата наук, друковані наукові праці або винаходи, є обраними на посаду.

Духовна педагогіка – галузь педагогічних знань, що передбачає пріоритет релігії у формуванні особистості. Педагогічна думка розвивалась на ґрунті філософії і стала елементом теології (богослов'я).

Е

Експеримент – спеціально поставлений дослід з метою вивчення педагогічного процесу в точно фіксованих умовах; порівняння визначених, заздалегідь очікуваних особливостей діяльності засудженого з можливими; метод збору інформації, під час якого дослідник сам створює умови, в яких вивчає поведінку засуджених, аналізує та узагальнює прояви особистості, її зміну.

Експеримент констатуючий – виявлення знань, навичок, умінь, позитивних і негативних рис характеру, інтересів, ідеалів, поглядів і переконань засудженого.

Експеримент лабораторний – експериментатор штучно створює атмосферу й умови, у яких вивчається випробуваний.

Експеримент природний – проміжна форма між спостереженням і лабораторним експериментом, при якому випробуваний вивчається в природній обстановці життя і побуту.

Експеримент формуючий – об'єднує в собі вивчення засудженого і здійснення на нього психолого-педагогічного впливу.

Експеримент-перевірка – розробка гіпотези, її перевірка, порівняння визначених, заздалегідь очікуваних особливостей діяльності засудженого з можливими.

Екстраверт – людина, реакції і поведінку якої в основному визначають зовнішні враження, а не внутрішні переживання. Такому типу притаманні жага спілкування та діяльності, балакучість, поверховість; спрямованість людини на зовнішній світ, події та інших людей.

Екстремальна ситуація – ситуація психологічної напруги, що значно знижує ефективність виконання співробітником своїх посадових обов'язків і несе загрозу для його здоров'я і життя.

Емоції – психічне відображення у формі безпосереднього переживання життєвого змісту явищ і ситуацій.

Емоції астеничні – слабо виражені негативні переживання людини, які знижують її активність, загальний фізичний і психічний тонус і негативно впливають на працездатність.

Емоції стеничні – переживання, що поліпшують самопочуття людини, посилюють її енергію, спонукають до активної діяльності.

Емоційна стабільність – здатність володіти собою, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації, незалежно від зовнішніх чинників, що провокують емоційний зрив.

Емоційність – властивість темпераменту, що вказує на швидкість виникнення і перебігу емоцій.

Емпатія – розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи в формі співпереживання.

Естетичне виховання – сукупність виховних заходів, спрямованих на формування творчо-активної особистості, спроможної сприймати, усвідомлювати, оцінювати красиве в житті, природі, мистецтві.

Етапи ведення випадку – це аналіз заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, що загрожують життю чи здоров'ю особи; оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах; прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї; розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг; укладення договору про надання соціальних послуг; виконання договору про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг; здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості.

Етична підготовка засуджених до трудової діяльності – найбільш важке і складне завдання співробітників виправних установ. Це підсумковий етап в системі трудового виховання.

3

Завдання пенітенціарної педагогіки – визначення та удосконалення змісту педагогічного процесу в кримінально-виконавчих установах та приведення його у відповідність чинного законодавства; визначення і наукове обґрунтування найбільш ефективних методів, засобів і прийомів виправлення та ресоціалізації засуджених; дослідження організаційних форм соціально-виховної роботи із засудженими; визначення принципово нових умов для реалізації засобів виправлення та ресоціалізації засуджених; модернізація існуючих форм та методів педагогічного процесу до вимог сьогодення; розкриття та обґрунтування найбільш раціональних шляхів залучення громадськості до процесу виправлення та ресоціалізації засуджених; дослідження умов та особливостей діяльності співробітників установ виконання покарань як вихователів; розкриття й обґрунтування змісту та методики здобуття загальної середньої освіти, самоосвіти і самовиховання засуджених; вивчення умов та особливостей підготовки засуджених до звільнення з установ виконання покарань; формування вмінь та навичок планування роботи із засудженими та ведення різноманітної документації; формування вмінь та навичок проведення оцінки ступеня виправлення засуджених; формування вмінь та навичок організовувати серед засуджених різноманітні культурно-масові, фізкультурно-оздоровчі заходи та гуртки за інтересами; наукове обґрунтування, узагальнення і використання передового вітчизняного та зарубіжного досвіду роботи із засудженими, спрямованої на їх виправлення та ресоціалізацію.

Загальна освіта – сукупність знань з основ наук про природу, суспільство, людину, а також необхідних кожній людині умінь і навичок.

Загальна педагогіка – наука про головні теоретичні й практичні питання виховання, освіти й навчання. До її структури належать: основи педагогіки; теорія навчання і освіти; теорія виховання; теорія управління навчально-виховним процесом

Загальнонауковий рівень методології пенітенціарної педагогіки – розробка загальних методологічних принципів науково-педагогічних досліджень. До них належать: принцип діалектичного поєднання емпіричного і теоретичного рівнів педагогічних досліджень, принцип системно-структурного підходу в педагогічних дослідженнях, принцип єдності і взаємозв'язку логічного й історичного способів пізнання педагогічних явищ в установах виконання покарань, принцип об'єктивності, принцип детермінізму, принцип взаємозв'язку і взаємодії, принцип розвитку, принцип педагогічної наочності, принцип пенітенціарно-педагогічної специфіки.

Задатки – вроджені анатоμο-фізіологічні та психофізіологічні особливості кожного окремого індивіда, що є природними передумовами для розвитку здібностей людини.

Закон – нормативно-правовий акт, встановлений законодавчим органом загальнообов'язкове правило, яке має найвищу юридичну силу. Закони – це не право (хоча вони приймаються на основі тих чи інших концепцій права). Верховенство права над законом передбачає, що право є первинним, а закон – вторинним.

Закономірності загальні педагогічні визначаються соціально-економічними умовами, розвитком і станом суспільства на даний час.

Закономірності педагогічного процесу в установах виконання покарань – це об'єктивно існуючі, найбільш суттєві, повторювальні зв'язки між педагогічними явищами, особливостями діяльності співробітників та її результативністю, тобто змінами в особливості засудженого.

Закономірності специфічні педагогічні впливають із загальних закономірностей і визначають залежність між умовами організації процесу виправлення і ресоціалізації засуджених в установах виконання покарань та його результатами.

Заохочення – це позитивна оцінка та схвалення позитивних вчинків і дій засудженого, спрямована на закріплення позитивних і гальмування негативних актів поведінки, на спонукання засудженого до активності в різних сферах діяльності (трудовій, навчальній, громадській, дозвільній). Заохочення реалізується в моральних, економічних та адміністративних формах, найпоширенішою формою заохочення є словесна схвальна оцінка праці, вчинків та дій засудженого.

Заохочення як метод виховання – метод, що реалізується через схвалення позитивних дій і вчинків з метою спонукання вихованців до їх повторення.

Засіб виправлення та ресоціалізації засуджених – шлях (спосіб) за допомогою якого, впливають на особистість засудженого або групу засуджених з метою досягнення позитивних змін в їх свідомості та поведінці, формування позитивних моральних якостей необхідних для повернення їх до самостійного соціально-нормативного життя в суспільстві.

Засоби соціальної реабілітації – це соціально-світоглядне виховання; продуктивна праця, загальноосвітнє та професійно-технічне навчання;

моральне, правове, естетичне, фізичне та валеологічне виховання; гуманне соціальне середовище; педагогічно доцільне дозвілля; гуманістична діяльність суспільно-корисного спрямування; медичне, наркологічне, психіатричне обслуговування в'язнів.

Засуджений – особа, яка визнана у судовому порядку винним у скоєнні злочину (як правило, з призначенням відповідного покарання). За кримінально-процесуальним правом засудженим визнається також особа, обвинувальний вирок якій ще не набув законної сили.

Засуджена мати – це особа, що має дитину не тільки в будинку дитини при виправному закладі, у родичів, знаходяться під соціальною опікою держави. До цієї категорії необхідно віднести засуджених жінок, що мають дітей дошкільного, підліткового та іншого віку; навіть дорослих дітей, які живуть самотійно; а також молодих жінок, які відбувають покарання у виправному закладі, з числа вагітних і «потенційних» матерів (жінок, які мають реальні перспективи майбутнього материнства).

Засуджені як об'єкти педагогічного процесу – складний та розрізнений контингент. Тому, педагогічний процес в установі виконання покарань вимагає від співробітників високого професіоналізму, глибоких педагогічних, психологічних та юридичних знань, вмінь та навичок.

Звільнені особи – особи, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості, що є умовою успішного здійснення певної діяльності. Здібності не можуть бути зведені до

знань, умінь і навичок, що є у людини, але здібності забезпечують їх швидке надбання, фіксацію й ефективне практичне застосування.

Здібності загальні – це ті, що впливають на успішність людини в різних видах діяльності (розумові здібності, тонкість та точність ручних рухів, розвинена пам'ять, досконала мова тощо).

Здібності навчальні визначають успішність людини в навчанні та вихованні, засвоєнні нею знань, вмінь, навичок, формуванні якостей особистості.

Здібності практичні – це здібності у конкретних, практичних діях.

Здібності спеціальні визначають успішність людини в специфічних видах діяльності, для яких потрібні особливі задатки і їх розвиток (математичні, лінгвістичні, літературні, художні, спортивні).

Здібності творчі визначають можливість відкриттів і винаходів, створення нових предметів матеріальної і духовної культури.

Здібності теоретичні визначають успішність людини в абстрактно-теоретичних міркуваннях.

Злочинна діяльність – це постійне здійснення однотипної суспільно небезпечної поведінки, яка складається зазвичай із різних дій.

Злочинці випадкові – винні у злочинах, що не належать до тяжких і порушили кримінальний закон вперше, під впливом несприятливих зовнішніх обставин всупереч своїм ціннісним орієнтаціям.

Злочинці злісні – здійснюють злочинну діяльність (професійні злочинці, рецидивісти, лідери організованих злочинних груп тощо).

Злочинці насильницькі (агресивні) – ті, хто посягають на життя, здоров'я, честь та гідність особи (вбивці, хулігани, гвалтівники, терористи тощо).

Злочинці корисливі – вчиняють крадіжки, інше викрадення майна ненасильницьким способом (шахраї, хабарники, контрабандисти, фальшивомонетники, торгівці наркотиками тощо).

Злочинці нестійкі – вчинили навмисні злочини вперше, але раніше припускали різного роду асоціальну поведінку (алкоголіки, побутові хулігани, дрібні крадії тощо).

Злочинці особливо злісні – здійснюють тривалий час злочинну діяльність (лідери злочинних організацій, «крадії в законі»).

Злочинці ситуативні – схожі з випадковими, але вчинили злочини, які належать до категорії тяжких (вбивство з ревнощів тощо).

Злочинці, які скоїли корисливо-насильницькі злочини (бандити, грабіжники, вимагачі, в тому числі і наймані вбивці).

Злочинці, які не виконали свої громадянські, посадові та професійні обов'язки (вчинили злочини проти громадського порядку, порядку управління, військові та службові злочини).

Зовнішня інформаційна інформація – відомості, що використовуються вихователями під час здійснення процесу виправлення

засуджених (всі види зв'язку з громадськістю, родичами засуджених, повідомлення співробітників інших відділів і служб тощо).

Зовнішня командна інформація – це норми кримінально-виконавчого законодавства, законодавчі акти, що регламентують виконання покарання і процес виправлення засуджених; ухвали та вирішення органів суду і прокуратури; накази, розпорядження, інструкції відомчих органів. Ними регулюється і конкретизується виконання покарання, виправлення засуджених, а також практична діяльність співробітників.

I

Ідеал – це образ реальної людини або створеного особистістю взірця, яким вона керується в житті протягом певного часу і який визначає програму її самовдосконалення на майбутнє.

Імперативні рішення (категорична форма) – рішення у вигляді наказів, що не підлягають змінам з боку виконавців після їх ухвалення. З погляду обов'язковості виконання, до них відносяться також плани виховної роботи.

Індивід – це окрема жива істота, особа, людина, на відміну від соціальної групи та суспільства в цілому. Отже, індивід – це окремо взятий представник людського роду, якому властиві неповторні соціальні та природні риси.

Індивідуальна бесіда – метод опитування, який надає співробітникам установ виконання покарань можливість виявити зміни в поглядах і переконаннях засуджених, їхніх життєвих планах, прагненнях, системі цінностей і моральних установках, а також рівень сформованості

правосвідомості та в цілому відстежувати хід коригування спрямованості особистості внаслідок педагогічних впливів.

Індивідуальна соціально-виховна робота – це система цілеспрямованих психолого-педагогічних та соціальних заходів, сукупність різноманітних форм, методів і прийомів безпосереднього або опосередкованого впливу на конкретну особистість засудженого з урахуванням його індивідуально-психологічних особливостей та властивостей, ступеня педагогічної занедбаності та кримінальної зараженості.

Індивідуальний підхід – вираховування в роботі з засудженими індивідуально-психологічних особливостей окремого засудженого.

Індивідуальність – сукупність своєрідних психологічних особливостей і властивостей людини, що характеризує людську неповторність і виявляється у рисах характеру, специфіці інтересів, якостей, здібностей, які відрізняють одну людину від іншої.

Інтерв'ювання – різновид бесіди, під час якої дослідник ставить у певній послідовності заздалегідь сформульовані запитання та фіксує відповіді на них.

Інтерес – мотив, який діє в силу його усвідомленої важливості та емоційної привабливості.

Інтроверт – людина, яка в діях і вчинках більше керується своїми думками і внутрішніми переживаннями, ніж зовнішніми враженнями і впливами. Такому типу властиві замкненість, складнощі в спілкуванні та

налагодженні контактів з навколишніми; заглибленість людини у свій внутрішній світ, свої почуття, переживання, стани тощо).

Інформаційне забезпечення виховного процесу – це сукупність відомостей про події, ситуацію і факти, що характеризують як виховний процес в цілому, так і відомості про групи, колективи і особистість, зокрема, засуджених.

Інформація – відомості, що передаються однією людиною іншій усним, письмовим або якимнебудь іншим способом, а також сам процес передачі або отримання цих відомостей.

Інформація про об'єкт виховного процесу – відомості про особу і групи засуджених (соціально-демографічні, кримінально-правові, кримінологічні, психолого-педагогічні характеристики). Це необхідно для організації індивідуальних, групових і масових виховних заходів.

Інформація про організацію процесу виправлення засуджених – це: 1) відомості про проведення масових, групових, індивідуальних виховних заходів щодо основних напрямів виховання: трудового, етичного, естетичного, правового, фізичного; 2) дані щодо реалізації виховного потенціалу основних засобів виправлення засуджених; 3) відомості про керівництво суспільними формуваннями засуджених і їх функціонування.

Інформація про результати процесу виправлення засуджених – відомості про рецидивну злочинність, про поведінку і діяльність засуджених після звільнення.

Інформація про суб'єкт виховного процесу – це: 1) зведення про штатну чисельність безпосередніх вихователів (начальників загону), а також

дані про додаткові сили вихователів (резерві) із числа співробітників установи і громадськості; 2) дані про структуру колективу співробітників і його якісний стан, як в цілому, так і на рівні окремих його підструктур (колективу відділу соціально-виховної та психологічної роботи, виробничих відділів тощо); 3) відомості про саму діяльність вихователів і осіб, що привертаються до виховної роботи з числа співробітників даної установи, а також представників шефських організацій громадськості, священнослужителів тощо; 4) відомості про взаємодію всіх співробітників колонії з питань виправлення засуджених.

Інформація про умови організації процесу виправлення засуджених – це відомості про: 1) місце і район дислокації установи, його найближче соціальне оточення; 2) матеріально-технічне забезпечення процесу виправлення засуджених; 3) морально-психологічний клімат у пенітенціарному закладі, про соціально-педагогічне середовище в колонії тощо.

Історія педагогіки та школи – галузь педагогіки, що вивчає розвиток педагогічних ідей і практику освіти різних історичних епох.

К

Кандидат наук – перший науковий ступінь, що присвоюють особам із вищою освітою, які склали кандидатські іспити і захистили кандидатську дисертацію. Ступінь кандидата наук присвоюють спеціалізовані вчені ради вищих навчальних закладів або науково-дослідних установ.

Категорії – найзагальніші поняття, що відображають основні сторони, властивості і зв'язки явищ об'єктивного світу.

Каунселінг – це практика індивідуального консультування, яка поєднує в собі елементи кризової психологічної підтримки, а також надання базової медичної і практичної інформації, іноді разом із життєвими порадами.

Кваліфікація – здатність працівника виконувати конкретні завдання та обов'язки в рамках конкретної роботи.

Кваліфікований робітник – освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на базі загальної середньої освіти здобув кваліфікаційний розряд, що визначає ступінь його кваліфікації відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника.

Класифікація засуджених – це поділ засуджених на окремі категорії осіб, за певними характерними ознаками, що дозволяє з кожним засудженим постійно працювати індивідуально.

Клієнти соціальної роботи – окремі особи, групи людей, їхні родичі, сім'ї, громади, які є адресатами соціальної роботи.

Когнітивно-поведінкова терапія – один із провідних, сучасних, науковообґрунтованих методів психотерапії. Вона базується на усвідомленні того, що при багатьох психіатричних розладах та психологічних проблемах спотворене сприйняття реальності (себе, інших людей, майбутнього тощо), а також неадекватні дії у відповідь на існуючі проблеми є основними факторами, що підтримують розвиток, утримання існуючих проблем та розладів.

Колегіальні й колективні рішення – відбиваються у вирішеннях методичної ради колонії, ради вихователів загону. Вони приймаються на

нарадах при начальнику колонії. Ці рішення ухвалюються з питань, що відносяться до діяльності колонії або загону.

Колектив – група, в якій міжособистісні стосунки опосередковуються суспільно-цінним і особистісно- значущим змістом спільної діяльності.

Колектив неповнолітніх засуджених має таку структуру: первинний (контактний) колектив – взвод (відділення) у складі 30 – 35 вихованців (керує вихователь); вторинний (проміжний) колектив – відділення у складі 3–4 взводів (керує старший вихователь); загальний (колонійський) колектив – колонія в складі всіх відділень (керує адміністрація колонії).

Колектив засуджених – це організована у виховних цілях спільнота людей, що відбувають кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі, яка об'єднана суспільно корисною діяльністю і метою виправлення, володіє моральною самоорганізацією та імунітетом у відношенні до негативних впливів, здатна перетворювати негативне мікросередовище, має виборні органи управління (співуправління), позитивно прийняла морально-правові норми суспільства та засвоює досвід соціально цінних відносин і спілкування.

Комплексні рішення – це сумісні плани виховної роботи пенітенціарного закладу та інститутів громади – Центрів соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, центрів зайнятості, вищих навчальних закладів, підприємств, організацій тощо.

Комунікативність – сукупність істотних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийому, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації.

Креативність – здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв’язувати проблемні ситуації.

Конструктивний досвід – отримання вищих результатів за рахунок відкриття нових фактів, ідей, форм, методів, засобів виховання, їх нової інтерпретації. Він відповідає таким вимогам, як новизна, оригінальність, наявність нової педагогічної ідеї. Даний досвід за своєю суттю наближається до поняття «експеримент».

Контроль безпосередній – це коли його здійснює сам співробітник.

Контроль вибірковий – коли контролюється поведінка засудженого в окремих випадках.

Контроль опосередкований – через інших осіб.

Контроль суцільний – поведінка засудженого контролюється постійно.

Конференція глядачів – це обговорення та аналіз переглянутого відео-, кінофільму, телепередачі тощо.

Конфлікт – загострення взаємовідносин, особливо напружений стан у групі або колективі, що викликано зіткненням і боротьбою протилежних думок, поглядів, інтересів, позицій, а також психологічною несумісністю засуджених.

Конформізм – здатність людини всупереч власним переконанням піддаватися тиску групи, що виявляється у зміні її поведінки відповідно до вимог групи.

Конформістська поведінка – відсутність самобутності, оригінальності в звичках, принципах, прихильність до офіційної точки зору, пристосовництво, некритичне відношення до вказівок осіб, що володіють владою.

Корекційна педагогіка поділяється на окремі галузі знань, які вивчають закономірності виховання та розвитку людей з різними вродженими або набутими психічними і фізичними вадами.

Кримінальна субкультура – духовні та матеріальні цінності, які регламентують і впорядковують спосіб життя, поведінку й злочинну діяльність кримінальних співтовариств. Це сприяє згуртованості, організованості, кримінальної активності, а також наступності нових поколінь. В основі кримінальної субкультури лежать певні традиції, правила, норми і ритуали, що суперечать законослухняному суспільству.

Кримінальне правопорушення – суспільно-небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення.

Кримінально-виконавча (пенітенціарна) політика – це напрям діяльності державних і громадських органів у галузі виконання кримінальних покарань.

Кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для

виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Кримінально-правова політика – це напрям діяльності законодавчих і правозастосовчих органів зі створення кримінального законодавства, криміналізації та декриміналізації, пеналізації і депеналізації, диференціації кримінальної відповідальності.

Кримінально-процесуальна політика – напрям діяльності правотворчих і правозастосовчих органів зі створення й застосування форм реалізації кримінального закону на всіх етапах його дії.

Критерії виправлення – це мірило, за допомогою якого визначається питання про визнання засудженого повністю або частково виправленим. Показниками такого критерію можуть бути вчинки і дії конкретної особи, у яких відбивається.

Культурно-масова робота в установі виконання покарань – це система виховних заходів, яка проводиться під керівництвом і контролем адміністрації установи виконання покарань начальниками відділень, співробітниками соціально-психологічної, оперативної, виробничо-господарської служби, представниками громадських, релігійних та культурно-просвітницьких організацій з метою підвищення інтелектуального і культурного рівня засуджених, розвитку їх художніх інтересів і смаків, формування навичок раціонального використання вільного часу.

Л

Лекція – це систематизоване, послідовне викладення вчителем (викладачем) навчального матеріалу теми, проблеми, навчального курсу або науки. Лекція проводиться з найважливіших та проблемних питань.

Лекція вступна визначає основні проблеми великої теми або розділу. В неї включаються основні питання, з'ясування яких дозволяє краще засвоїти матеріал подальших тем або самостійно розібратися в ньому.

Лекція оглядова – основний метод вивчення декількох тем програми. Вона застосовується і при викладі відомостей, що мають інформаційне значення.

Лекція проблемна розглядає актуальні питання конкретної науки і присвячуються лише окремим, найбільш актуальним проблемам навчальної дисципліни.

Лекція узагальнююча систематизує широке коло знань, що отримуються в процесі вивчення тієї або іншої теми.

Лідер – особистість, яка користується визнанням та авторитетом у групі й за якою група визнає право приймати найвідповідальніші рішення у значущих для неї ситуаціях, бути організатором діяльності групи й регулювати взаємини в ній.

Лідерство – взаємини домінування і підкорення, влади і дотримання в системі міжособистісних відносин у групі.

Людина – вищий рівень у розвитку живих організмів на Землі; суб'єкт суспільно-історичної діяльності і культури.

Людиноорієнтований підхід – зосередження на потребах особистості незалежно від статі, віку та соціального статусу в суспільстві.

М

Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування для виконання проблемних професійних завдань у певній галузі.

Мала група – малочисельна (до 20 осіб) сукупність об'єднаних спільною діяльністю людей, які мають безпосередні зв'язки між собою.

Малозабезпечена особа – особа, середньомісячний сукупний дохід якої за останніх шість календарних місяців, що передують місяцю звернення за наданням соціальних послуг, не перевищує двох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб.

Материнство – стан жінки-матери в період вагітності, пологів, годування дитини, а також властива для неї свідомість спорідненого зв'язку з дітьми.

Матриця – основна таблиця результатів, що будується за зразком шахових турнірних таблиць для кожного соціометричного критерію окремо. Ліворуч по вертикалі записуються номери і прізвища учасників опитування, а по горизонталі – тільки їхні номери. На відповідних перетинах позначаються цифрами 1, 2, 3 ті, кого вибрав у першу, другу і третю чергу кожен засуджений. Якщо засуджені взаємно вибирають один одного, то такі взаємовибори обводяться кружечками. У правій частині матриці вказується

для кожного кількість отриманих їм виборів, а і з них – кількість взаємовиборів.

Медіація, або програма примирення – безпосередня зустріч сторін конфлікту, під час якої за допомогою нейтральної третьої сторони (медіатора). Медіація, яка охоплює елементи реабілітації, відновлення справедливості, як правило, є частиною системи соціальної підтримки та спрямована, в основному, на досягнення виховного ефекту.

Меланхолік – людина, яка має меланхолійний темперамент, що характеризується переважанням процесів гальмування над процесами збудження в корі головного мозку, а також слабкими психічними процесами.

Менеджмент у соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю – управління системою соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, спрямоване на реалізацію її завдань та пошук оптимальних шляхів їх вирішення.

Мета – це те, до чого прагне людина, для чого вона працює, за що бореться, чого хоче досягти у своїй діяльності.

Мета педагогічного процесу в установах виконання покарань – виправлення та ресоціалізація засудженого, тобто процес позитивних змін, що відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої соціально-правомірної поведінки.

Метод – шлях, спосіб дослідження, пізнання, навчання та впливу на особистість.

Метод переконання – це комплекс заходів, які спрямовані на прищеплення засудженим впевненості в об'єктивності та життєвій необхідності оволодіння правильними ідеями, поглядами та нормами поведінки в особистому та суспільному житті; спонуканні засуджених глибоко їх осмислити та зрозуміти, внутрішньо погодитися та практично керуватися ними в житті.

Метод аналізу продуктів діяльності – метод збору інформації (показників трудової та навчальної діяльності, виконання різних доручень, виступів на зборах тощо), який допомагає побачити відображені в них інтереси засудженого, його прагнення, зміну ставлення і поведінки.

Метод анкетування – метод опитування, що використовується як спосіб збору первинної інформації з метою визначення напрямку подальшої роботи.

Метод вивчення документації – вивчення документації із заданою темою за спеціально розробленою програмою.

Метод вимоги – метод впливу на засуджених, що спонукає до діяльності, викликає позитивні і гальмує негативні дії, вчинки.

Метод вправи – це багаторазове повторення, закріплення, зміцнення та вдосконалення однакових позитивних дій як стійкої основи суспільної поведінки; така організація всіх видів діяльності, взаємних стосунків, спілкування засуджених, яка, спираючись на переконання, позитивний приклад, розвиває почуття, зміцнює волю, стримує негативні і формує позитивні звички, створює для засуджених умови до таких дій, які відповідають колективним нормам і правилам поведінки.

Метод довіри – розвиток певної позитивної якості або якостей у засудженого шляхом доручення йому діяльності, що допомогла б цим якостям в повній мірі розвинути та проявитися метод заохочення, суть якого полягає у виявленні вихователем у засудженого якоїсь позитивної якості і доручені йому діяльності, в якій ця якість повинна проявитися.

Метод доручення – це надання засудженому певного завдання, що ставиться співробітником з метою розвитку тих або інших нерозвинутих або мало розвинутих якостей особистості засудженого; конкретне завдання окремому засудженому чи групі осіб, яке ставиться вихователем, адміністрацією установ виконання покарань чи колективом засуджених і, як правило, не є обов'язком засудженого.

Метод інтерв'ювання – різновид бесіди. На відміну від бесіди, що проходить у природній невимушеній обстановці, під час інтерв'ю дослідник ставить заздалегідь сформульовані запитання у певній послідовності й фіксує відповіді на них.

Метод контролю – це спеціально організоване спостереження за поведінкою засудженого в різних видах діяльності та побуті.

Метод моделювання – метод створення та дослідження моделей.

Метод осудження – метод примусу, що полягає у висловлюванні засудженому негативної оцінки його вчинку або поведінки.

Метод «педагогічного консиліуму» – колективне обговорення результатів вивчення засудженого, яке здійснювалось за певною програмою і єдиними критеріями, колективну оцінку певних якостей особистості,

виявлення причин недостатньої сформованості певних рис особистості, колективне розроблення засобів подолання виявлених недоліків.

Метод переконання – це комплекс заходів, спрямованих на прищеплення засудженим впевненості в об'єктивності та життєвій необхідності оволодіння правильними ідеями, поглядами та нормами поведінки в особистому та суспільному житті; спонуканні засуджених глибоко їх осмислити та зрозуміти, внутрішньо погодитися та практично керуватися ними в житті.

Метод попередження – метод примусу, який має на меті попередити про притягнення до дисциплінарної відповідальності, не допустити негативних дій з боку засудженого чи припинити негідну поведінку під загрозою застосування стягнення, що неминуче призведе до посилення кари і нових моральних переживань.

Метод привчання – це використання виховних можливостей діяльності при її ускладненні (що вимагає прояву нових, більш високих морально-вольових якостей особистості) на основі розкриття смислу і перспектив діяльності; метод впливу на засуджених, що полягає в керівництві повторюваними вчинками засуджених з метою формування в них сталих позитивних морально-вольових якостей і виражається в дорученні засудженим все більш складних завдань, систематичному аналізі і корекції їхньої поведінки і діяльності.

Метод прикладу – це виховний вплив на особистість засудженого вчинками, діями, способом життя та помислами інших людей, особистим прикладом, тим позитивним, що може і має служити засудженим взірцем для наслідування, основою ідеалу самовиховання, орієнтиром життєдіяльності; метод впливу, під час якого виховний вплив на особистість засудженого

здійснюється вчинками, діями, способом життя, помилками інших людей, особистим прикладом, всім тим, що може служити засудженому взірцем для наслідування.

Метод психолого-педагогічного вибуху (автор А.С. Макаренко) – це миттєве зняття накопиченого особистістю опору під впливом вихователя або колективу, що переростає в якісно нові прояви особистості. «Вибух» – це особливий спосіб примусити засудженого відчутти потребу змінити свою поведінку, своє ставлення до оточуючих, викликати у нього потребу почати жити по-новому.

Метод ранжування – розташування зібраних даних у певній послідовності (спад або зростання зафіксованих показників), визначення місця серед цих об'єктів.

Метод реєстрування – виявлення певної якості в явищах певної групи і підрахунок за наявністю або відсутністю цієї якості (наприклад, кількості допущених негативних проявів).

Метод рейтингу – це оцінювання компетентними експертами окремих аспектів діяльності засудженого.

Метод спостереження – спеціально організоване, цілеспрямоване, планомірне і систематичне сприйняття поведінки засуджених у природних умовах їхнього життя та діяльності, що дозволяє фіксувати, аналізувати, узагальнювати прояви особистості, її зміну в різних ситуаціях, контролювати хід накопичення позитивного досвіду поведінки.

Метод тестування – метод опитування, суть якого полягає в тому, що на підставі раніше підготовлених та виконаних засудженим

стандартизованих запитань здійснюється оцінка розвитку його особистісних якостей, здібностей, нахилів, вмінь.

Метод узагальнення незалежних характеристик – це збір, узагальнення й облік даних про засудженого, отриманих від різних осіб незалежно один від одного; метод психологічних досліджень, що ґрунтується на збиранні, порівнянні відомостей про засуджених від різних осіб, які характеризують його незалежно один від одного, що підвищує об'єктивність суджень.

Методи впливу на засуджених – це сукупність засобів безпосереднього чи опосередкованого педагогічного впливу на мислення, почуття, волю, поведінку засудженого з метою формування й корекції його свідомості та досвіду поведінки, позитивних особистісних рис і якостей.

Методи додаткової мотивації та стимулювання поведінки – методи примусу (попередження, осудження, догана, стягнення, покарання).

Методи загальні – методи, що вивчаються та використовуються багатьма науками.

Методи заохочення – схвалення, оцінка, довіра, організація перспективи, змагання, моральне та матеріальне заохочення.

Методи навчання – це способи роботи викладача та учнів, за допомогою яких досягається засвоєння учнями необхідних знань, вмінь та навичок, формується світогляд і розвиваються здібності.

Методи ресоціалізації – сукупність засобів безпосереднього та опосередкованого впливу на мислення, почуття, волю та поведінку

засудженого з метою формування і корекції його свідомості та досвіду поведінки, позитивних особистісних рис і якостей.

Методи специфічні – методи, що притаманні одній або декільком спорідненим наукам.

Методи формування і корекції позитивного досвіду поведінки – вправи, доручення, привчання, вимоги, контроль.

Методи формування і корекції свідомості засуджених – переконання, приклад, психолого-педагогічний вибух.

Методика дослідження – це сукупність методів вивчення конкретної педагогічної проблеми, побудови системи оцінок, доказів, обґрунтувань та висновків.

Методологія трактується як учення про науковий метод пізнання, а також сукупність методів, що використовуються в певній науці. Методологія – це спосіб дослідження явищ, певний підхід до явищ, що вивчаються, планомірний шлях наукового пізнання та встановлення істини.

Мікрогрупи – групи, в яких відбувається постійне міжособистісне спілкування, що породжує різноманітні соціально-психологічні внутрішньо групові явища, що накладають відбиток на діяльність людей.

Мікросередовище – об'єктивна соціальна реальність, що є сукупністю матеріальних, політичних, ідеологічних і соціально-психологічних факторів, які безпосередньо взаємодіють з особистістю у процесі її життя і діяльності.

Модель – зразок якого-небудь нового вибору, взірцевий примірник чогось.

Модель наукова – це уявно подана і матеріально реалізована система, що адекватно відображає предмет дослідження і здатна замінити його таким чином, що вивчення моделі дає змогу отримати нову інформацію про цей об'єкт.

Молодість – це не тільки біологічний, але й соціальний процес, діалектично пов'язаний з відтворенням суспільства як в демографічному, так і соціальному плані.

Молодь – це відносно велика соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального положення, соціально-психологічних властивостей, які визначаються суспільним устроєм, культурою, закономірностями соціалізації і виховання в даному суспільстві.

Мораль – система ідей, принципів, законів, норм і оцінок, що регулюють стосунки між людьми.

Моральна освіта – озброєння засуджених знаннями про норми моралі нашого суспільства.

Моральне виховання засуджених – це система різноманітних виховних заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію негативних моральних якостей, переконань, поглядів, звичок і прищеплення засудженим загальнолюдських гуманістичних цінностей, ідеалів добра, правди, справедливості, совісті, людської честі, тобто формування духовної особистості.

Моральні почуття – перетворення знань та переконань засуджених в навички та звички позитивної поведінки.

Моральність – вимір, який визначає поведінку людини, її ставлення до суспільства, містить внутрішню потребу особистості здійснення моральних дій та вчинків.

Мотив – відбита у свідомості людини потреба, яка глибоко в ній схована і яка є причиною всіх її вчинків і дій, це досить складна психологічна структура (ідеально-розумова модель), що конструюється у певній взаємозумовленій послідовності, яка передбачає декілька стадій: усвідомлення мети і мотиву дії, боротьба мотивів, прийняття рішення, визначення форм і засобів його реалізації.

Мотивація – сукупність причин психологічного характеру (система мотивів), які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їх початок, спрямованість і активність.

Н

Навичка – автоматизована дія, яку людина виконує не лише вірно, а й швидко, економно, легко.

Навчання – цілеспрямована взаємодія вчителя і учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння та навички.

Навчання засуджених – один із видів праці засуджених, пов'язаної з набуттям певних знань, а також засіб їх виховання. Воно здійснюється за двома напрямками: загальноосвітня підготовка (відвідування загальноосвітньої школи) і професійне навчання (у процесі професійно-

технічного навчання і праці), яке спрямоване на отримання професії, необхідної укладеним після звільнення.

Нагляд – заходи, що здійснюються органом пробації за місцем проживання, роботи та навчання засуджених з метою дотримання обов’язків, визначених законом та покладених на них судом.

Наглядова пробація – це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів.

Наркоманія (залежність від психоактивних речовин) – хворобливий психічний стан, зумовлений хронічною інтоксикацією внаслідок зловживання наркотичними засобами.

Нарцистична поведінка – концепція власної грандіозності, що виявляється у фантазіях і діях, підвищена чутливість до оцінок інших людей, відсутність достатнього відчуття переживання.

Неформальна група – група, яка не має у своєму складі визнаного лідера.

Норма – регулятивне правило, яке вказує межі свого застосування; відповідає чомусь типовому або звичайному.

О

Обвинувачений – це особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

Об'єкт педагогічного процесу – засуджені, на яких спрямована соціально-виховна та психологічна робота.

Об'єкт пенітенціарної педагогіки – педагогічна (виховна) система установ виконання покарань (виправних та виховних колоній, арештних домів, виправних центрів, кримінально-виконавчих інспекцій тощо).

Об'єкти соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю – це сім'ї, діти, молодь; професійні та інші колективи; вразливі групи населення, з якими здійснюється соціальна робота.

Обдарованість – високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей, що є передумовою творчих досягнень.

Обліково-фінансовий сектор (бухгалтерія) впливає на процес виховання через сферу економіки, економічного обліку і контролю, матеріальної зацікавленості; забезпечує отримання кожним засудженим такого заробітку, який би точно відповідав його виробленню; контролює, щоб всі утримання проводилися законно і своєчасно, а грошові суми переводилися лише тим, кому належить.

Обмежені рішення ухвалюються на базі інформації, що епізодично поступає, і мають в основному разове значення. Наприклад, оголошення

рішення про зарахування отриманих виписок з вироків, листів від осіб, що звільнилися з виправного закладу, родичів засуджених на місцевому радіо.

Одноосібні рішення ухвалюються особами, які організують даний процес. Переважаюча більшість таких рішень містяться в наказах начальника підрозділу, а також розпорядженнях, що надаються в усній формі. Одноосібні рішення найчастіше зустрічаються на рівні індивідуальної виховної роботи.

Олігофренопедагогіка – це педагогічна наука про сутність та закономірності освіти, навчання і виховання дітей з вадами інтелекту, шляхи корекції порушень їхнього психофізичного розвитку.

Опитування засудженого здійснюється у письмовому (іноді в усному) вигляді за допомогою анкети або опитувального листа.

Оптимальність інформації – це означає, що за своїм обсягом вона повинна бути не зайвою, але і не малою. Якщо інформація надмірна, то це ускладнює процес її збору, обробки і аналізу. У цих випадках витрачається багато сил і зайвого часу.

Орган пробації – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері пробації.

Організаційні методи – методи планування, підготовки та побудови дослідження.

Освіта – процес і результат засвоєння системи знань, набуття практичних вмінь і навичок, формування на їх основі наукового світогляду, пізнавальних здібностей, моральних та інших рис особистості, розвиток її

творчих сил і здібностей; вміння правильно поєднувати розумову і фізичну діяльність.

Освітній рівень – задоволення потреб особистості у здобутті загальної середньої та вищої освіти шляхом навчання у різних типах закладів освіти. Законом України «Про освіту» встановлено такі освітні рівні: початкова загальна освіта, базова загальна середня освіта, повна загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, базова вища освіта і повна вища освіта.

Освітньо-кваліфікаційний рівень – здобуття певного рівня освіти і кваліфікації. Встановлено такі освітньо-кваліфікаційні рівні: кваліфікований робітник, молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр.

Основне завдання культурно-масової роботи із засудженими – організація і проведення різноманітних виховних заходів спрямованих на формування у них загальноприйнятих у нашому суспільстві норм моралі, розумних потреб та інтересів, підвищення культурного рівня, формування вмінь правильно себе поводити на виробництві та в побуті, на усунення негативних моральних якостей.

Основні рішення ухвалюються з головних питань виховання, а похідні – деталізують їх. Проте кожне похідне рішення, прийняте на своєму рівні, є основним і вимагає при виконанні похідних рішень нижчого порядку.

Особа злочинця – соціально-психологічне поняття, що охоплює сукупність типових психологічних і моральних якостей індивіда, що формуються в результаті вчинення злочинів.

Особистість – суспільна істота, наділена свідомістю і представлена психологічними характеристиками, які є стійкими, соціально зумовленими і виявляються у суспільних зв'язках, відносинах з навколишнім світом, іншими людьми та визначають поведінку людини.

Особистість злочинця – це людина, яка винна в злочинній діяльності, тобто вчинила низку навмисних, цілеспрямованих, передбачених кримінальним законом дій заради загального для них мотиву.

Осудження – це висловлювання засудженому негативної оцінки його вчинку або поведінки, що застосовується співробітником в індивідуальній бесіді або в присутності членів колективу, де працює засуджений.

Оцінка ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення (оцінка ризиків) – результат аналізу впливу факторів ризику на ймовірність виникнення протиправної поведінки засудженого (обвинуваченого), її можливих наслідків, визначення криміногенних потреб та заходів щодо їх мінімізації.

Оцінювання потреб у соціальних послугах сімей, дітей та молоді – аналіз належності сімей, дітей та молоді до вразливих груп населення, перебування у складних життєвих обставинах та визначення індивідуальних потреб сімей, дітей та молоді, переліку та обсягу необхідних соціальних послуг, інших видів соціальної підтримки, соціальної допомоги.

II

Паралельний вплив – це вплив одночасно співробітника й інших осіб, наприклад колективу засуджених.

Педагог – особа, яка веде викладацьку й виховну роботу або розробляє проблеми педагогіки; особа, яка навчає, викладає якийсь навчальний предмет; людина, яка є авторитетом у якійсь галузі, передає свій досвід, знання тощо.

Педагогіка – це гуманітарна наука про виховання та навчання; наука про спеціально організовану, цілеспрямовану та систематичну діяльність з формування людської особистості, про зміст, форми, засоби і методи виховання та навчання.

Педагогіка вікова – наука про виховання та навчання різних вікових груп (дошкільна, шкільна, педагогіка професійно-технічної освіти, педагогіка вищої школи, педагогіка дорослих).

Педагогіка гендерна – наука про виконання ролі представника чоловічої та жіночої статі в суспільстві.

Педагогіка духовна – галузь педагогічних знань, що передбачає пріоритет релігії у формуванні особистості.

Педагогіка загальна – наука про головні теоретичні й практичні питання виховання, освіти й навчання.

Педагогіка корекційна – галузь знань, що вивчає закономірності виховання та розвитку людей з різними вродженими або набутими психічними й фізичними вадами.

Педагогіка народна – стадія розвитку педагогіки, що охоплює накопичений віками народний досвід, погляди на мету, завдання, засоби і методи виховання та навчання підростаючого покоління.

Педагогіка пенітенціарна – це наука про сутність, умови, особливості та закономірності організації соціально-виховної роботи з метою виправлення та ресоціалізації осіб, які скоїли злочин і відбувають кримінальне покарання.

Педагогіка професійна – галузь, що вивчає навчання людей, які здобувають або мають певний фах.

Педагогіка радянська – наука на основі марксистко-ленінської теорії, що розвивалась протягом існування радянської влади.

Педагогіка світська – формування педагогічних ідей шляхом узагальнення накопиченого століттями позитивного досвіду виховання на принципах поширення гуманістичних ідей.

Педагогіка соціальна - вивчає становлення й розвиток особистості в процесі здобуття освіти та виховання в різних соціальних інститутах.

Педагогіка українська національна – галузь педагогічних знань, що передбачає формування особистості на принципах демократії та гуманізму.

Педагогічна вимога – педагогічний вплив на свідомість вихованця з метою спонукати його до позитивної діяльності або гальмувати його дії та вчинки, що мають негативний характер.

Педагогічна система – сукупність взаємодіючих та взаємозалежних компонентів, що створюють стійку структуру, що передбачає такі елементи: мету, задачі і результати функціонування системи, зміст (напрями виховання); засоби, форми, методи та прийоми виховного впливу; суб'єкт і

об'єкт виховання; умови, в яких виникають та протікають психолого-педагогічні відносини, виховний процес в цілому.

Педагогічне управління колективом засуджених – це спільна діяльність персоналу колонії з упорядкування внутрішньоколективних процесів і організації спільної соціально значущої діяльності.

Педагогічний вплив – педагогічне доцільна організація життєдіяльності учнів, у процесі якої вони набувають необхідних рис і якостей, знань, навичок і звичок.

Педагогічний досвід – практика педагогічної діяльності людини і її результат, який виявляє рівень опанування її об'єктивними закономірностями.

Педагогічний процес – спеціально організована соціально-виховна і психологічна робота, яка проводиться з метою здійснення на засуджених цілеспрямованого впливу для забезпечення їх виправлення і ресоціалізації шляхом перевиховання.

Педагогічний процес у виховних колоніях складається з таких основних елементів: загальноосвітнє та професійно-технічне навчання, організація праці неповнолітніх; організація соціально-психологічної роботи; залучення неповнолітніх до культурно-масової та фізкультурно-спортивної роботи, формування колективу неповнолітніх засуджених.

Пенітенціарна пробація – це підготовка осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання.

Пенітенціарна психологія – один із напрямів юридичної психології, що досліджує психологічні закономірності динаміки особистості у процесі відбування покарання, у тому числі у місцях позбавлення волі, та особливості формування і функціонування мікрогруп засуджених.

Пенітенціарна система – державний інститут, що відає виконанням кримінальних покарань, накладених на громадян відповідно до закону. Забезпечує виконання покарання у вигляді: позбавлення волі, обмеження волі, утримання підслідних з моменту взяття під варту до суду та покарань, не пов'язаних з позбавленням волі (виправні роботи, громадські роботи, позбавлення права обіймати посади або займатися діяльністю на певний строк), а також нагляд за особами, яких на підставі ст. 75 КК України звільнено від відбування покарання з випробуванням іспитовим строком на певний термін. У її підпорядкованості перебувають слідчі ізолятори, виховні колонії, колонії різного рівня безпеки, виправні центри та служби пробації.

Пенологія – розділ кримінально-правової науки, що розглядає покарання як соціально-правове явище, його сутність, зміст, ознаки, властивості, мету й ефективність окремих видів покарання в запобіганні злочинності.

Первинна професійна підготовка – надання професійної кваліфікації спецконтингенту, який раніше не мав робітничої професії.

Перевиховання засуджених – процес, що передбачає спільну цілеспрямовану діяльність її суб'єкта щодо організації зовнішніх впливів та діяльність об'єкта (особистості засудженого) із засвоєння, сприйняття цих впливів.

Переконання – система мотивів, що спонукають особистість діяти відповідно до власних поглядів і принципів.

Переконання засуджених – усвідомлення засудженими моральних норм суспільства, переконання особистості.

Перепідготовка – оволодіння суміжною або другою професією спецконтингентом, який має первинну професійну підготовку й організується з метою забезпечення потреб виробництва установ необхідними робітниками з урахуванням їх інтересів, здібностей та стану здоров'я.

Період адаптації засуджених - пристосування засуджених до нових, ізольованих від суспільства, умов життя в колонії.

Персонал органу пробації – працівники, які відповідно до повноважень, визначених цим Законом та іншими законами України, виконують завдання пробації.

Перспективні рішення – рішення, розраховані на тривалість і планомірність їх виконання і передбачають певні результати в майбутньому. До таких рішень належать тематичні плани з правового, етичного, естетичного виховання, розраховані на їх здійснення протягом певного терміну (наприклад, рішення вважатиметься виконаним, якщо прочитано розроблений цикл лекцій і бесід).

Письмові рішення – рішення, що оформлюються в пенітенціарному закладі наказами начальника колонії, протоколами зборів, засідань співробітників.

Підвищення кваліфікації – послідовне удосконалення професійних знань, умінь і навичок, підвищення майстерності спецконтингенту.

Підхід диференційований – врахування типологічних психолого-педагогічних особливостей, характерних для певної категорії засуджених.

Підхід індивідуальний – врахування в роботі з засудженими індивідуально-психологічних особливостей окремого засудженого.

Планування соціально-виховної роботи із засудженими – комплекс заходів, спрямованих на визначення найближчих і перспективних цілей роботи з засудженими, а також засобів і шляхів їх досягнення.

Поведінка – система взаємопов'язаних реакцій і дій людини у взаємодії з навколишнім середовищем.

Позитивний досвід – комплекс засобів, прийомів і методів праці, що дають найбільший ефект при високій якості праці і найменших витратах.

Позитивний досвід по виправленню засуджених – це сукупність практичних знань, умінь і навичок, що набувають співробітники колонії під час повсякденної виховної роботи; основа професійної майстерності, одне з джерел розвитку юридичної і психолого-педагогічної науки.

Покарання – примусовий захід дисциплінарного, адміністративного чи кримінального характеру, який застосовується збоку відповідних посадових осіб, що виражає негативну оцінку поведінки і вчинків засудженого, і створення погіршених умов відбування покарання та має на меті викликати почуття вини та каяття у скоєному, припинити порушення та негативні вчинки, виховати у засуджених внутрішню стриманість і самоконтроль.

Політехнічна освіта – сукупність знань про головні галузі й наукові принципи виробництва, оволодіння загально-технічними вміннями, необхідними для участі в продуктивній праці.

Попередження про притягнення до дисциплінарної відповідальності має за мету не допустити негативних дій з боку засудженого чи припинити негідну поведінку під загрозою застосування стягнення, що неминуче призведе до посилення кари та нових моральних переживань.

Поточні рішення – рішення, що ухвалюються в повсякденній практичній діяльності на базі оперативної інформації, на рівні масової виховної дії на засуджених. До них належать рішення з організації бесід, диспутів, вечорів питань і відповідей, занять в школі активу тощо. На рівні індивідуальної роботи вони включають рішення по заявах, скаргах, пропозиціям засуджених тощо.

Потреби – необхідне для підтримання життєдіяльності організму особи, соціальної групи, суспільства в цілому; внутрішня спонука активності; стан людини, соціальної групи, суспільства, що виражає залежність від об'єктивного змісту умов їхнього існування та розвитку; умови, що змушують до чогось, спричиняють щось.

Потяг – невиразно усвідомлена потреба, яка відчувається людиною в даний момент.

Почуття – психічні стани і процеси, які відображають емоційний аспект духовного світу людини, її суб'єктивне переживання подій, емоційне ставлення до навколишньої дійсності.

Пояснення – це доказовий виклад закону, правила, шляху вирішення завдань, а також аналіз відповідних явищ природи, історичних подій, художніх творів, інструктаж тощо. Пояснення виступає як в чистому вигляді, так і як складова частина розповіді, бесіди, лекції. Пояснення застосовується в тому випадку, коли потрібно досягти усвідомленого сприйняття навколишньої дійсності, етично-правових вимог суспільства, правильної поведінки, відносин, спілкування і діяльності.

Правило – положення, яким передається якась закономірність, стале співвідношення певних явищ; принцип, яким керуються у співжитті, у праці, в поведінці тощо.

Правове виховання засуджених – сукупність виховних заходів, спрямованих на формування у засуджених здібностей правильно розуміти призначення і сутність закону, на виховання стійкого переконання в необхідності їх дотримання в повсякденному житті.

Правосвідомість – ставлення особи до діючих норм права, їх знання та свідоме дотримання.

Прагнення – глибоко усвідомлена потреба з яскраво вираженим вольовим зусиллям з боку людини щодо її задоволення.

Практична (лабораторна робота) – метод отримання учнями інформації в процесі рішення пізнавальних задач.

Практична підготовка до трудової діяльності – придбання засудженим професійних умінь і навичок і виховання у засуджених високої

виробничої культури. Розвиток цього у засуджених украї необхідний, оскільки вони підсилюють значення особистості в суспільстві.

Практична робота – метод навчання, під час якого педагог організовує детальний розгляд учнями (студентами) окремих теоретичних висновків навчального предмета й формує уміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання учнем (студентом) відповідно сформульованих завдань.

Практичне завдання – розробка і впровадження рекомендацій щодо вдосконалення психолого-педагогічної, правотворчої, профілактичної роботи, узагальнення позитивного досвіду виправлення засуджених.

Предмет дослідження пенітенціарної педагогіки – вивчення закономірностей і особливостей протікання процесу виправлення засуджених до позбавлення волі, виправних та громадських робіт, умовно засуджених до позбавлення волі, умовно-достроково звільнених з місць позбавлення волі з випробуванням та обов'язковим залученням до суспільно-корисної праці тощо.

Предмет пенітенціарної педагогіки – закономірності виховання і особливості їх прояву в рамках виконання кримінального покарання як міри державного примусу.

Прийом – частковий вираз методу, що актуалізує дію методу в конкретних обставинах.

Прийом педагогічного аналізу проблеми – це дія з педагогічного аналізу, описана вище, але виступає тут як прийом, що реалізується на другому етапі підготовки рішення.

Прийоми переконання – роз’яснення ідей, норм, правил поведінки; доказ правильності чи помилковості певних поглядів і вчинків; заперечення думок і поглядів, що існують у середовищі засуджених; узагальнення ідей, норм, поглядів, що існують серед засуджених.

Примус – це сукупність адміністративно-педагогічних засобів, за допомогою яких співробітник пенітенціарної служби спонукає та примушує засуджених до певної діяльності та конкретних вчинків, а також припиняє небажану поведінку, прояви негативних якостей особистості та звичок.

Принцип – це основне, вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки те, що лежить в основі певної науки.

Принцип взаємозв’язку і взаємодії витікає з факту існування досліджуваних явищ в оточенні інших, з якими вони знаходяться в певних відносинах і характеризуються взаємовпливом. Якщо явище, що вивчається, потрапляє в іншу систему взаємин, то воно змінюється під новими впливами і, у свою чергу, певним чином змінює їх.

Принцип виправлення засуджених у різноманітних видах діяльності – це залежність між заняттям засудженим корисною суспільної діяльністю та більшою ймовірністю його виправлення.

Принцип детермінізму (причинності, каузальності) об’єктивно відображає причинно-наслідкові зв’язки, що існують у світі, та вимагає виявляти причини тих або інших педагогічних явищ, а також розглядати їх як причини інших наслідків: педагогічних, юридичних, психологічних.

Принцип дотримання законності в процесі ресоціалізації – це відповідність чинному законодавству різноманітних дій та заходів виховного впливу на засуджених.

Принцип єдності і взаємозв'язку логічного й історичного способів пізнання педагогічних явищ в установах виконання покарань спрямований на виявлення структури педагогічного об'єкту, взаємозв'язку його компонентів і функцій, структурних зв'язків і залежностей з погляду логічного та історичного способів його пізнання.

Принцип єдності соціального значення діяльності та її суб'єктивної значущості для засуджених – це виховання засудженого такою діяльністю, що повною мірою враховує його особисті інтереси та дозволяє оптимально виявляти свої здібності.

Принцип зв'язку процесу ресоціалізації з реальним життям – це поновлення та налагодження соціально-корисних зв'язків і відносин засуджених, постійне ознайомлення їх із соціально-економічними, політичними проблемами, формування позитивних соціальних установок, залучення засуджених до соціально-корисної та особистісно значущої діяльності.

Принцип комплексного психологічного підходу – розуміння особистості як цілісного психологічного феномену, необхідність вивчення розвитку і корекції її інтелектуальної, цілісно-орієнтаційної сфери, поведінки.

Принцип об'єктивності зобов'язує будувати систему наукового знання відповідно до об'єктивної реальності, відображати тільки те, що дійсно належить їй. Необхідно вживати всі заходи для виключення впливу на

дослідження і висновки пристрастей, особистих поглядів, упереджень і низької підготовленості того (або тих), хто проводить дослідження і претендує на внесок у створення достовірної картини педагогічної реальності.

Принцип опори в педагогічному процесі на позитивні якості, збережені соціальні зв'язки та відносини особистості, прогнозування, виявлення, формування і розвиток усього позитивного; необхідність врахування потреби людини в самовиявленні та самоствердженні.

Принцип педагогічної предметності – необхідність при вирішенні проблем зміцнення законності і правопорядку цілеспрямовано досліджувати саме педагогічні явища. Вони є скрізь, де є прояв, вплив, зміни, завдання, заходи, пов'язані з освітою, навчанням, вихованням і розвитком засуджених. Педагогічний підхід, педагогічна наочність виражаються в дослідженні вченим і з'ясуванні практиком саме цієї реальності і шляхів її вдосконалення.

Принцип пенітенціарно-педагогічної специфіки – специфіка, реальність, обумовлена перш за все впливом основних особливостей пенітенціарної системи на її педагогічну підсистему і зворотними впливами другої на першу. До специфіки можна віднести вплив пріоритетності правоохоронних завдань, по відношенню до яких власне педагогічні грають обслуговуючу роль; своєрідність напрямів професійній діяльності, що регулюються до того ж нормами поведінки працівників кримінально-виконавчої системи; особливі вимоги до професіоналізму співробітників, що накладають відбиток на систему професійної освіти і підготовки; вікові, освітні та професійні особливості людей і груп, що здійснюють виховну діяльність, її зворотний вплив на них і багато іншого.

Принцип поєднання і взаємозв'язку педагогічних дій і норм правового регулювання умов відбування покарання з урахуванням усіх завдань діяльності пенітенціарного закладу – це кара злочинця за скоєний ним злочин. Вона припускає позбавлення громадянина певних матеріальних і духовних благ. З позбавленням волі поєднуються заходи каральної і виправної дії. У результаті створюється якісно нове явище – карально-виховна дія, що складається з каральних і виховних елементів, які необхідно враховувати в пенітенціарно-педагогічних дослідженнях.

Принцип розвитку відображає факт постійних змін у навколишньому світі та людях. Досліджувані в даний момент педагогічні явища треба розглядати як зріз на шляху безперервної їх зміни з певними тенденціями, що йдуть з минулого в майбутнє. Важливо розкрити тенденції, зрозуміти їх рушійні сили, знайти при необхідності способи змін. Принцип розвитку – основа педагогічного оптимізму, віра в можливість цілеспрямованого досягнення прогресивних змін по висхідній тенденції.

Принцип системно-структурного підходу в педагогічних дослідженнях полягає в тому, що пенітенціарно-педагогічне явище, що вивчається, розглядається не ізольовано, а як певна структурна частина єдиного цілого, і водночас, саме складається із взаємопов'язаних структурних елементів.

Принцип стимулювання і педагогічного керівництва самовихованням засудженого – надання допомоги засудженому в об'єктивному вивченні своєї особистості, критичному аналізі недоліків і збереженні позитивних рис; спонукання до роботи над собою й навчанням методам і прийомам впливу на самого себе, внаслідок чого засуджений повинен стати не тільки об'єктом, але й суб'єктом виховних впливів.

Принцип суворого дотримання законності при визначенні змісту, методів, прийомів і засобів педагогічного впливу на засуджених. Будь-який вплив на засудженого може бути зроблений лише в межах правових норм. У кримінально-виконавчому праві відбиті цілі педагогічного процесу в пенітенціарному закладі, певні основні засоби виправлення засуджених, обґрунтовані правові аспекти можливих педагогічних рішень тощо. У роботі вихователя не може бути місця для зіставлення законності і педагогічної доцільності.

Принцип цілеспрямованості педагогічного процесу в установах виконання покарань – підхід до ресоціалізації засуджених, який перетворює роботу з ними в цілеспрямований процес формування соціально-нормативної особистісної позиції на основі конкретного в кожному індивідуальному випадку проектування особистості.

Принципи діалектичного поєднання емпіричного і теоретичного рівнів педагогічних досліджень – досліджуване явище вивчається й емпіричним, й теоретичним шляхом. На основі емпіричних даних, накопичених у практиці діяльності установи виконання покарань, висуваються теоретичні висновки й узагальнення. При цьому звертається увага на єдність кількісного та якісного аналізу, уміле їх поєднання.

Принципи пенітенціарної педагогіки – це керівні ідеї, вихідні методологічні положення, що впливають із закономірностей, сутності та особливостей виправлення та ресоціалізації засуджених і визначають спрямованість педагогічного процесу, способи та умови взаємодії суб'єкта й об'єкта цього процесу.

Принциповість – вольова якість, що виявляється в умінні людини керуватися у своїх діях і вчинках.

Пробаційна програма – програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

Пробація – система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого.

Пробація щодо неповнолітніх – це пробація стосовно осіб віком від 14 до 18 років. Пробація здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей неповнолітніх.

Проблема – складне теоретичне або практичне завдання, що потребує вивчення, дослідження й вирішення; ситуація, яка стає перешкодою для бажаних дій і цілей.

Прогностичне завдання – прогнозування зміни правосвідомості, розвитку особистості та поведінки засуджених, ефективності процесу виправлення і ресоціалізації; прогнозування подій, ситуацій, явищ педагогічного, психологічного і правового змісту.

Програма вивчення особистості засудженого – це загальні дані про засудженого, відомості, що відносяться до умов, в яких формувалася його особистість, де провів дитячі і юнацькі роки; родинні зв'язки; матеріальна забезпеченість родини, наявність близьких родичів, житлові умови; дані про

освіту засудженого; інформація про трудову діяльність засудженого до вчинення злочину; докладна психологічна характеристика засудженого.

Програмне рішення – основні напрями виховання засуджених. До програмних рішень відносяться плани соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими на рік, квартал, плани індивідуальної виховної роботи.

Просоціальна поведінка – будь-які дії, спрямовані на досягнення результатів, які є важливими і корисними для інших людей. Дії ці є досить різноманітними: від простої люб'язності незнайомій людині до героїчних вчинків, коли, рятуючи інших, людина ризикує власним життям. Особливим випадком просоціальної поведінки є альтруїстична поведінка, що полягає в наданні допомоги іншим людям з метою збільшення благополуччя цих людей і без будь-якої спрямованості на свідоме досягнення корисних для себе результатів. Альтруїстичну поведінку протиставляють егоїстичній, метою якої є досягнення власних корисливих цілей і результатів, що збільшують власне благополуччя.

Просоціальне моделювання – це процес та манера опікування, за якої нагляд за підопічним та стимуляція його законослухняної поведінки здійснюються методом маленьких кроків. Соціальний працівник разом з клієнтом планують досягнення декількох дуже конкретних цілей, спрямованих на утримання правопорушника від спокуси зчинити злочин. Процес обов'язково містить ідентифікацію проблем, пов'язаних із кримінальною поведінкою особи (наприклад, зловживання алкоголем), і узгодження стратегії для їх подолання. Цей метод також спонукає соціального працівника заохочувати клієнта до досить високого ступеня рефлексії та стимулювати його самостійність і автономію при вирішенні життєвих питань. Соціальний працівник має діяти як позитивна рольова

модель, тобто спонукати підопічного до наслідування: він повинен регулярно демонструвати повагу до клієнта, хвалити його за досягнення і уникати вербальної конфронтації через непередбачені проблеми.

Професійна деформація – комплекс специфічних змін окремих рис, структури особистості в цілому, які полягають у подальшій трансформації професійно важливих рис в свою протилежність, актуалізації розвитку соціально негативних рис.

Професійна освіта – сукупність знань, практичних умінь і навичок, необхідних для виконання роботи в певній галузі трудової діяльності.

Професійна пам'ять – вибіркова фіксація, повне збереження і точне відтворення пенітенціарним працівником інформації у різному вигляді (слова, рухи, образи) про людей, речі, події тощо, суттєві для службової діяльності.

Професійна спостережливість – цілеспрямоване, організоване під певним професійним кутом і, як наслідок, вибіркоче виявлення, упорядкування та зведення у цілісну систему різної інформації, важливої для діяльності.

Професійне мислення – встановлення суттєвих властивостей та ознак, зв'язків між ними (упорядкування, залежності тощо), що характеризують людей, речі, події, що мають відношення до службової діяльності.

Професійне спілкування – встановлення, підтримання та розвиток психологічного зв'язку, контакту між працівником та іншими особами, які

входять у сферу професійних інтересів, для ефективного вирішення службових завдань.

Професійне сприйняття – осмислене, максимально точне і повне відображення пенітенціарним працівником предметів, речей, людей, які включені у його службову діяльність і мають значення для неї.

Професійні педагогіки – це галузі, що вивчають навчання людей, які здобувають або мають певний фах.

Професор – вчене звання, яке присвоюється найбільш кваліфікованим викладачам вищих навчальних закладів і науковим співробітникам науково-дослідних установ. Його можуть мати особи, які мають учений ступінь доктора наук, в окремих випадках – висококваліфіковані спеціалісти, які не здобули вченого ступеня, але мають заслуги в галузі науки, техніки, багато років працюють на педагогічній ниві, а також є авторами друкованих праць і навчально-методичних посібників.

Профільне навчання – форма диференційованого навчання, яка забезпечує глибоке засвоєння системи навчальних предметів певного напрямку і достатній рівень оволодіння рештою навчальних дисциплін.

Процес виховання – система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Процес педагогічний – це спеціально організована соціально-виховна та психологічна робота, яка проводиться співробітниками установ виконання покарань та іншими інституціями з метою здійснення на засуджених цілеспрямованого впливу для забезпечення їх виправлення та ресоціалізації шляхом перевиховання.

Психіка – властивість високоорганізованої матерії, що проявляється у відображенні об'єктивної дійсності.

Психічне відображення – це певний контакт з навколишнім середовищем, який передбачає сприйняття зовнішніх подразнень з боку навколишнього середовища і певних реакцій на ці подразнення.

Психічні властивості – стійкі індивідуально-психічні особливості людини, що характеризують її як особистість чи індивідуальність і виявляються в її поведінці.

Психічні процеси – складні види внутрішньої діяльності людини, спрямовані на пізнання себе і навколишнього світу.

Психічні стани – емоційно забарвлені мінливі стани людини, які виникають під впливом різних обставин життя, стану здоров'я та інших факторів.

Психодіагностика – галузь психологічної науки і практики, що розробляє та використовує спеціальні методи розпізнання індивідуально-психологічних відмінностей людей.

Психологічна підготовка до трудової діяльності – це приведення психіки засудженого в такий стан, коли забезпечується негайне його включення в трудовий процес без додаткових зусиль на подолання внутрішнього опору, породженого негативним відношенням до трудової діяльності. Необхідно активізувати мотиви, що спонукатимуть засудженого до діяльності, тобто збудити у нього інтерес до певної професії, спеціальності. Це досягається шляхом професійної орієнтації і

працевлаштування засуджених як в місцях позбавлення волі, так і після виходу з місця відбування покарання.

Психологічна робота – професійна діяльність психологів щодо надання засудженим психологічної допомоги у попередженні психотравмуючого впливу позбавлення волі на особистість, розробки і реалізації спільно з персоналом установ виконання покарань індивідуальних і групових програм психокорекційного і педагогічного впливу на засуджених.

Психологічна служба – це складова частина соціально-психологічної служби установи виконання покарань, функціонування якої забезпечується психологами, виконуючими специфічні завдання вивчення засуджених та сприяння зменшенню негативного впливу перебування в умовах позбавлення волі на їх особистість.

Психологічний бар'єр – наслідок невідповідності зовнішніх впливів (подразників) внутрішньому «Я» (інтересам, потребам, спрямованості особистості тощо), через що формується негативне ставлення до «подразників», прагнення захиститися від них.

Психологічний контакт – рівень взаємовідносин між сторонами, який сприяє взаєморозумінню, довірі, щирості та дозволяє сумісно вирішувати певні завдання, досягати поставлених цілей, з порозумінням ставитися до особистісних позицій, поглядів і переконань.

Психологічний прийом – елемент бесіди, який спрямований на підвищення її ефективності.

Психологічні професійно важливі якості – якості індивіда, що безпосередньо стосуються трудового процесу і впливають на його ефективність.

Психолого-педагогічне дослідження – це постановка проблеми, вибір методики дослідження і збір фактичного матеріалу, кількісна обробка фактичного матеріалу з використанням математичного апарату, інтерпретація отриманих даних і формулювання узагальнень і висновків, практичне їх застосування.

Р

Реабілітація – відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства.

Режим – встановлений порядок виконання та відбування покарання.

Реінтеграція – повернення засудженого до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Рекомендаційні рішення є переважаючими у виховному процесі із засудженими. Такі рішення більшою мірою, чим інші, потребують психолого-педагогічної корекції.

Релаксація – стан спокою, розслаблення, який дозволяє понизити рівень напруження у вашому тілі, особливо в серці і мозку, що приводить до поліпшення вашого загального стану, накопичення енергії і кращої концентрації.

Репродуктивний досвід – отримання високих результатів в рамках відомих форм і методів роботи. Проте це не означає відсутність у ньому

теоретичної обґрунтованості та наукової бази. Навпаки, він є основним шляхом перетворення теорії в практику, впровадження наукових і методичних рекомендацій.

Репродуктивний рівень розвитку здібностей – нижній рівень розвитку здібностей, який виявляється в діяльності людини, спрямованій на відтворення уже відомих зразків матеріальної і духовної культури.

Ресоціалізація – відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства, його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві; процес виправлення і розвитку соціально корисних зв'язків і відносин як в процесі відбування покарання, так і після звільнення.

Ресоціалізація особи засудженого – формування законослухняної поведінки для життя на волі, зміні особистісної спрямованості, відновленні раніше порушених соціальних якостей особи, здійсненні необхідної психокорекції.

Ресурсна забезпеченість соціально-виховної роботи – це наявність коштів, технічних засобів, укомплектування установи виконання покарань висококваліфікованими кадрами, спроможними до втілення та реалізації програм диференційованого виховного впливу на засуджених.

Ризик – ступінь імовірності негативної події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин.

Ритуал – сукупність обрядів, що супроводжують релігійний акт, або встановлений звичаєм порядок здійснення будь-чого; церемоніал.

Рішення на рівні індивідуальної виховної дії – дії, що застосовуються стосовно кожного засудженого диференційовано, з урахуванням різних відхилень в його свідомості, поведінці і діяльності. Такі рішення здійснюються в основному у вигляді атестування засуджених, проведення з ними різних бесід, індивідуальної виховної роботи.

Робота виховна соціально-психологічної служби – система педагогічно обґрунтованих заходів, спрямованих на корекцію поведінки засуджених з метою досягнення позитивних інтелектуальних, духовних і фізичних змін в їх особистості та усунення особистісних деформацій.

Робота психологічна соціально-психологічної служби – професійна діяльність психологів щодо надання засудженим психологічної допомоги у попередженні психотравмуючого впливу позбавлення волі на особистість, розробки і реалізації спільно з персоналом установ виконання покарань індивідуальних і групових програм психокорекційного і педагогічного впливу на засуджених.

Робота соціальна соціально-психологічної служби – специфічний вид комплексної діяльності по наданню соціальної допомоги, спрямований на забезпечення всебічної життєдіяльності людини в умовах позбавлення волі, відтворення повноцінної людської особистості, формування та збереження корисних навичок та відновлення й розвиток соціальних зв'язків.

Роз'яснення – донесення до свідомості засуджених норми і правил поведінки, їх конкретні дії в тій або іншій ситуації, режимні вимоги в колонії.

Розвиток – процес формування і становлення особистості під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, серед яких виховання і навчання відіграють провідну роль.

Розповідь – це такий, вад систематизованого викладу навчального матеріалу, при якому повідомляється фактичний, матеріал про яке–небудь явище або подію, характеризується діяльність історичних особистостей або вчених. Існує декілька видів розповідей: описова, науково–популярна, художня.

С

Самовиховання – закономірне явище розвитку особистості. Як правило, самовихованням людина починає займатися в підлітковому віці, коли в неї закладаються основи світогляду.

Самовиховання у виправній (виховній) колонії – це процес роботи засуджених над собою щодо корінної перебудови всієї психології, світогляду, мотивів поведінки, ідеалів, звичок, спрямованості особистості.

Самодисципліна – це розумово-вольове зусилля, спрямоване на приведення своєї поведінки у відповідність до вимог об'єктивної необхідності суспільного розвитку.

Самозасудження – звернення засудженого до почуттів сорому і совісті, і необхідності взяти зобов'язання не припускатися помилок і прорахунків у майбутньому за допущені помилки в поведінці, навчанні і праці.

Самозвіт – це підведення підсумків роботи над собою за певний період. Формами самозвіту можуть бути добровільні звіти про виконання прийнятих індивідуальних трудових зобов'язань (самозобов'язань) на зборах ради колективу засуджених, педагогічній раді, а також «огляди корисних

справ». Самозвіт завершується переглядом і корегуванням програми самовиховання.

Самозобов'язання – метод самовиховання, до якого вдається засуджений для того, щоб поводитися належним чином і доводити почату справу до кінця. Беручи самозобов'язання перед колективом у присутності вихователя, засуджений нібито відрізає собі шлях до відступу.

Самоконтроль – це здатність людини контролювати свою поведінку під час виконання якоїсь справи у взаємовідносинах з людьми.

Самонавіювання – метод самовиховання, коли потрібно не тільки переконатися в правильності своїх думок, але й спонукати себе подолати певні зовнішні або внутрішні перешкоди на шляху до досягнення поставлених цілей в особливо важких ситуаціях життя або при особливих внутрішніх станах (нерішучість, страх, невпевненість тощо).

Самонаказ використовується з метою виправлення конкретних недоліків і виховання позитивних якостей.

Самоосвіта і самовиховання – це свідома робота людини над собою у процесі свого життя, спрямована на формування бажаних якостей, норм поведінки, необхідних знань, умінь та навичок.

Самоосуд застосовується в тих випадках, коли неправильно була поставлена мета або вибрані помилкові прийоми самовиховання. Самоосуд не повинен носити характеру самоприниження, апатії, відходу в себе, навпаки, він застосовується для стимулювання роботи над собою. Самоосуд іноді виступає у вигляді самозаперечення.

Самооцінка – прийом самовиховання, суть якого зводиться до зважування подумки своїх можливостей і оцінки своїх дій та вчинків.

Самоперевірка – це спроба своїх сил і можливостей на різних стадіях самовиховання, особливо в початковий період.

Самопереконавання у засудженого відбувається тоді, коли йому доводиться самостійно ухвалювати рішення, а у нього немає впевненості у правильності своїх дій. Сутність самопереконавання полягає в тому, що шляхом міркувань, нібито розмовляючи з собою, засуджений зважує всі «за» і «проти», доводить собі правильність одних думок та дій і спростовує помилковість інших. Самопереконавання нерідко протікає у формі складної боротьби мотивів, супроводжується наполегливим пошуком істини, напруженим роздумом, гострими переживаннями, етичними колізіями.

Самопокарання – позбавлення засудженим себе спрогнозованого задоволення (щось купити в магазині, прочитати книгу, подивитися кінофільм), а також у збільшенні обсягу роботи, виконанні важкої роботи. Таким чином, самопокарання є однією з форм висунення засудженим до себе високих вимог, що дуже важливо для успіху самовиховання.

Самосуд – прийом самовиховання, який полягає у незадоволенні власними діями, вчинками, поведінкою.

Самосхвалення засноване на критичному сприйнятті себе і результатів своєї діяльності і застосовується в тих випадках, коли втрачена віра в себе або коли виникає страх перед труднощами. Як засоби самосхвалення використовуються приклади інших людей, які досягають в тих же умовах великих результатів.

Сангвінік – людина, яка має сангвінічний темперамент, що виявляється в енергійності, великій емоційності, легкому пристосуванні до різних обставин і нових людей, гарному самопочутті та інших якостях особистості.

Система методів дослідження визначається початковою концепцією дослідника, його уявленням про сутність і структуру явища, що вивчається, загальною методологічною орієнтацією, цілями і завданнями конкретного дослідження.

Система надання соціальних послуг – це правова основа, принципи, способи і форми надання соціальних послуг, сукупність суб'єктів, що взаємодіють на всіх етапах організації надання соціальних послуг.

Система освіти – сукупність навчально-виховних закладів, що систематично й послідовно здійснюють виховання, навчання і підготовку до життя підростаючих поколінь відповідно до завдань суспільства. Характерною особливістю сучасної системи освіти в Україні є гуманізм і демократизм, зв'язок із розбудовою української державності, формуванням національної самосвідомості громадян України.

Система соціально-виховної та психологічної служби органів і установ виконання покарань – це відділи (відділення, групи) соціально-психологічної роботи зі спец контингентом регіональних управлінь Департаменту; відділи (групи) соціально-психологічної роботи зі спецконтингентом установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

Ситуаційні рішення – це рішення, що приймаються в екстрених ситуаціях. Підготовка їх обмежена часом протікання (наприклад, рішення про посилення виховної роботи в загоні, установі у зв'язку з оголошеним

указом про амністію певної категорії засуджених тощо). Такі рішення є додатковими до заздалегідь запланованих заходів.

Складні життєві обставини – обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно.

Соціалізація – процес перетворення людської істоти на суспільного індивіда, утвердження її як особистості, включення у суспільне життя як активної і дієвої сили; засвоєння індивідом соціального досвіду (цінностей, норм, зразків поведінки) суспільства й активного відтворення і збагачення системи соціальних зв'язків і відносин, у яких він розвивається.

Соціальна адаптація – процес засвоєння звільненими особами соціального досвіду з метою повернення їх до самотійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Соціальне замовлення – засіб регулювання діяльності у системі надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі надавачів соціальних послуг для задоволення потреб осіб/сімей у соціальних послугах відповідно до результатів визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах.

Соціальне обслуговування – мінімізація для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримка їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду.

Соціальні норми – зумовлені суспільним буттям вимоги, що висуваються суспільством (класом, групою, колективом) до поведінки особистості в її взаєминах з тими чи іншими спільнотами та іншими людьми,

до діяльності соціальних груп і суспільних інститутів. Соціальні норми слугують засобами орієнтації соціальної поведінки кожної окремої особистості або спільноти в певній ситуації і засобом контролю за їх поведінкою з боку суспільства.

Соціальні послуги – дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають.

Соціальні послуги прості – послуги, що не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо).

Соціальні послуги комплексні – послуги, що передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо).

Соціальні послуги комплексні спеціалізовані – послуги, що надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг (ВІЛ-інфікованим особам, особам із залежністю від психотропних речовин, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим).

Соціальні послуги допоміжні – послуги, що надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування,

забезпечення паливом тощо) та технічних послуг (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо).

Соціальний патронаж – допомога звільненим особам шляхом здійснення комплексу правових, економічних, організаційних, психологічних, соціальних та інших заходів, зокрема надання послуг, спрямованих на їх соціальну адаптацію.

Соціальна педагогіка – наука, що вивчає становлення й розвиток особистості в процесі здобуття освіти та виховання в різних соціальних інститутах.

Соціальна підтримка – сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин.

Соціальна профілактика – попередження аморальної, протиправної поведінки, іншої асоціальної поведінки, виявлення негативного впливу на життя і здоров'я людей та запобігання такому впливу.

Соціальна реабілітація – відновлення порушених або втрачених суспільних зв'язків, соціальних функцій, приведення індивідуальної, колективної поведінки у відповідність із суспільними нормами і правилами.

Соціальна реабілітація сімей, дітей та молоді – це здійснення заходів, спрямованих на оптимізацію і коригування ставлення сімей, дітей та молоді до відповідального батьківства, формування у них навичок до самообслуговування, самостійного проживання та інтеграції в суспільство; соціального патронажу дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі, та молодих людей, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі.

Соціальна робота – специфічний вид комплексної діяльності по наданню соціальної допомоги, спрямований на забезпечення всебічної життєдіяльності людини в умовах позбавлення волі, відтворення повноцінної людської особистості, формування та збереження корисних навичок та відновлення й розвиток соціальних зв'язків.

Соціальне виховання – це відносно спрямований і цілеспрямований процес, який здійснюється як у спеціально створених для цього соціальних інститутах (сім'я, дитячий садок, школа, ЗВО, виховна колонія), так і в соціальних інститутах, для яких виховання не є основною функцією (органи влади, соціальні служби, громадські організації, підприємства тощо).

Соціально-виховна робота – цілеспрямована діяльність персоналу органів і установ виконання покарань та інших соціальних інституцій для досягнення мети виправлення і ресоціалізації засуджених. У колоніях проводиться моральне, правове, трудове, естетичне, фізичне, санітарно-гігієнічне виховання засуджених, а також інші його види, що сприяють становленню їх на життєву позицію, яка відповідає правовим нормам і вимогам суспільно корисної діяльності.

Соціально-виховна робота із засудженими в колоніях – це формування та закріплення у засуджених прагнення до заняття суспільно-корисною працею; формування у засуджених сумлінного ставлення до праці; дотримання засудженими вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки; підвищення засудженими загальноосвітнього і культурного рівнів.

Соціально-демографічні ознаки особистості – це відомості про стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, вид занять тощо.

Соціально-психологічні ознаки особистості характеризують спрямованість особистості, її мотиваційну сферу, систему потреб, уподобань та інтересів конкретної особи.

Соціограма (карта групової диференціації) складається з чотирьох концентричних зон типу мішені, усередині яких розташовуються умовні знаки, що позначають учасників опитування та їх номери в соціоматриці. У центрі розташовуються прізвища осіб, що одержали найбільше число виборів, у зоні, що прилягає до неї. – ті, що отримали більше половини максимальної кількості виборів; у наступній зоні, які отримали менше половини, а в крайній – ті, що не отримали жодного вибору.

Соціометрія – це спосіб виміру контактних взаємин, що дозволяє одержувати дані про структуру неформальних, міжособистісних відносин у колективі.

Спартакіада – це комплекс змагань з різних видів спорту, які можуть проводитись серед засуджених. Спартакіади можуть проводитись як в межах відділення, так і в межах установи, але з дотриманням вимог режиму та ізоляції засуджених, де це необхідно.

Спеціалізовані установи для звільнених осіб – установи, діяльність яких спрямована на надання допомоги звільненим особам, їх підтримку та соціальну адаптацію.

Спілкування – спричинений потребами у спільній діяльності складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що включає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії та розуміння іншої людини.

Спосіб життя – поведінкова, стала, вихідна психофізіологічна характеристика людини (групи людей, верств населення, певних класів або суспільства), яка сформована під впливом релігійних, соціальних, правових, політичних, ідеологічних, культурних факторів, конкретних історичних обставин у країні, менталітету народу, впливу зовнішніх обставин та інших факторів.

Спортивні конкурси, турніри – це недовготривалі за часом спортивні змагання, що не вимагають спеціальної підготовки і можуть проводитися в будь-який вільний час, тому що умови конкурсів дуже прості.

Спостереження – це спеціально організоване сприйняття педагогічного процесу в природних умовах; спеціально організоване сприйняття вчинків і діяльності засудженого в умовах природної обстановки в житті, побуті, праці, при проведенні різних виховних заходів.

Спостереження безпосереднє – спостереження проводить сам дослідник.

Спостереження вибіркоче – реєстрація тільки тих фактів, що безпосередньо належать до питання, що досліджується.

Спостереження об'єктивне – фіксація лише побаченої та почутої інформації.

Спостереження опосередковане – дослідник узагальнює дані, отримані від інших осіб, які проводили спостереження згідно з інструкцією дослідника.

Спостереження суб'єктивне – фіксація інтерпретованої інформації.

Спостереження суцільне – фіксація всіх проявів психічної, розумової діяльності засудженого протягом визначеного часу.

Спростування – це ефективна вказівка на те, що дана позиція, система поглядів особи помилкова і не відповідає етично-правовим нормам, що існують в суспільстві.

Спрямованість – складна властивість особистості, яка включає в себе систему спонукань, що визначають активність людини і вибірковість її діяльності.

Спрямованість особистості – це система установок (диспозицій), цінності орієнтації, установки на певні види діяльності, вчинків та операцій.

Старший науковий співробітник – вчене звання і штатна посада в науково-дослідних установах. Це звання присвоюється докторам і кандидатам наук, які мають друковані праці або винаходи і обіймають відповідні посади.

Статус – становище індивіда в системі міжособистісних відносин у групі, суспільстві, його права, обов'язки і привілеї.

Статус особистості – соціально-психологічна характеристика становища, яке займає індивід в структурі як функціонально-рольових, так і міжособистісних стосунках в колективі

Стійкість характеру – здатність людини протидіяти зовнішнім впливам і умовам, які намагаються його змінити.

Стигма – позначення тілесних знаків, що ідентифікують індивіда як носія незвичної чи негативної особливості. Стигма утворює особливий тип невідповідності між візуальною ідентичністю (риси, які ми приписуємо індивіду) та істинною соціальною ідентичністю (риси, якими індивід дійсно наділений).

Стигматизація – це соціальний стереотип, що відображає упереджене ставлення оточуючих до окремих осіб, груп людей або, навіть до самого себе на підставі реальних чи приписуваних їм якостей. Найпоширенішими формами стигматизації є плітки, образи, переслідування або погрози в усній формі.

Соціальна стигматизація – негативне виділення суспільством індивіда (або соціальної групи) за якоюсь ознакою з відповідним стереотипним набором соціальних реакцій на цього індивіда (або представників соціальної групи). На стигматизацію впливають забобони, ідеологеми, які історично встановилися у конкретному суспільстві і стали частиною їхнього світогляду. При цьому певні характеристики індивіда не беруться до уваги.

Страх – негативний емоційний стан, який виникає у людини при появі уявної або реальної загрози для її життя чи благополуччя.

Стрес – емоційний стан організму, який виникає у напружених обставинах і виявляється у порушенні перебігу психічних процесів, координації рухів, у дезорганізації та гальмуванні всієї діяльності.

Суб'єкти пробації – обвинувачені, стосовно яких органом пробації готується досудова доповідь; особи, засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю,

громадських робіт, виправних робіт; особи, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням; звільнені від відбування покарання вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до трьох років; особи, засуджені до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів; особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживаються заходи з підготовки їх до звільнення.

Суб'єкти педагогічного процесу – це співробітники, які здійснюють вплив на засуджених; інші засуджені, якщо вони позитивно спрямовані і здійснюють вплив на негативно спрямованих засуджених; самі засуджені, коли вони стали на шлях виправлення і займаються самовихованням та самоосвітою; родичі засуджених; представники громадських та релігійних організацій; представники прокуратури, суду, органів МВС тощо.

Суб'єкти соціального патронажу – центральні і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, об'єднання громадян, а також фізичні особи, які здійснюють соціальний патронаж.

Субкультура – культура чітко визначеної частини певної спільноти. Автономне, відносно цілісне утворення; сукупність специфічних соціально-психологічних ознак (норм, цінностей, стереотипів, смаків тощо), що впливають на стиль життя і мислення певних номінальних і реальних груп людей і дозволяють їм усвідомити та затвердити себе в якості «ми», відмінного від «вони» (інших представників соціуму).

Сублімація – заміщення, відволікання засуджених від пригнічуючи думок, антисуспільних вчинків або переключення їх енергії на різні дозволені види діяльності.

Сумлінна поведінка засудженого – свідоме і безперечне дотримання режиму відбування покарання і обов'язків, встановлених правилами внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, та виконання законних вимог адміністрації.

Сумлінне ставлення засудженого до праці – чесне і повне виконання засудженим своїх трудових обов'язків, покращення якісних і кількісних показників виконуваної роботи, підвищення робітничої кваліфікації, бережливе ставлення до обладнання та інструментів, суворе додержання правил техніки безпеки.

Супервізія – професійна підтримка працівників, які надають соціальні послуги, спрямована на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків, вдосконалення організації роботи, стимулювання мотивації до роботи, дотримання етичних норм та стандартів надання соціальних послуг, запобігання виникненню професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки.

Сурдопедагогіка – розділ сурдології, що вивчає проблеми, які виникають при навчанні, отриманні освіти глухими і слабочуючими пацієнтами (акупатами).

Суспільство – сукупність сформованих у країні соціальних відносин між людьми, структуру яких становить родина, етнічні, конфесіональні, вікові, професійні, соціальні та інші номінальні і реальні групи, а також держава.

Схильності – сталі, стійкі та дієві інтереси, що виявляються у спрямованості людини не лише на предмет, а й на об'єкт діяльності.

Т

Талант – вищий рівень розвитку здібностей. Талант – це поєднання високорозвинених спеціальних здібностей, яке дає людині змогу створювати такі продукти діяльності, що виділяються своєю новизною, досконалістю і мають високу суспільну значущість.

Творча особистість – індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, вміє відкинути звичайне, шаблонне. Притаманні їй творчі здібності є умовою успішного здійснення творчої діяльності.

Тематичні вечори – комплексна форма культурно-масової роботи, яка може включати в себе декілька елементів або форм виховних заходів, а саме: виступи гостей, запрошених на вечір; театралізований виступ, музичні номери, перегляд кінофільму тощо.

Темперамент – індивідуальна особливість людини, що виявляється в її збудливості, емоційній вразливості, врівноваженості та швидкості перебігу психічної діяльності. Залежить від співвідношення властивостей нервових процесів (сили, урівноваженості та рухливості), які утворюють певну типову вищу нервову діяльність.

Теоретичне завдання – розробка структури дисципліни, її об'єкту, предмету, категорій, закономірностей; описання психологопедагогічних і правових явищ, розкриття їх взаємозв'язків і взаємодії; вивчення впливу інших наук на розвиток пенітенціарної педагогіки.

Тест – це завдання, яке повинен виконати випробуваний. Кількість вирішених завдань служить кількісною характеристикою вимірюваної якості, а складність (труднощі) завдань – якісною характеристикою.

Техніка вивчення особистості засудженого – це робота з фіксації, аналізу та узагальнення зібраних даних.

Технологічний рівень пенітенціарної педагогіки передбачає відбір і використання конкретних прийомів, процедур та операцій теоретичного й емпіричного пізнання і вивчення педагогічних явищ дійсності; шляхи, способи добування наукових фактів та їх систематизації з метою розробки наукової теорії і вдосконалення практичної діяльності.

Тифлопедагогіка – це наука про виховання та навчання осіб із порушенням зору.

Традіція – це елементи культури, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом тривалого часу. Традиції тією чи іншою мірою і в тих чи інших формах присутні в будь-якому суспільстві і практично в усіх сферах культури. Традицію можуть утілювати певні суспільні інституції, норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, обряди тощо.

Тренінг – вид групової роботи, яка ґрунтується на використанні активних методів формування нових навичок, самопізнання і саморозвитку.

Трудова діяльність у пенітенціарному закладі – це форма відносин, що передбачає залучення засуджених до трудового процесу, формування у них професійних умінь і навичок, етичних якостей, психологічної і практичної готовності до участі після звільнення в суспільно корисній праці.

Трудове вихованням засуджених – система виховних заходів, що передбачають залучення засуджених до трудової діяльності з метою здійснення їх психологічної, практичної та моральної підготовки до участі після звільнення від покарання в суспільно-корисній праці.

У

Ув'язнений – особа, щодо якої як запобіжний захід обрано взяття під варту. Правове становище ув'язненого визначається кримінально-процесуальним законодавством щодо підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та засудженого, стосовно якого вирок ще не набув законної сили, і спеціальними підзаконними актами, які встановлюють правила перебування осіб у місцях попереднього ув'язнення.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання – дострокове звільнення засудженого від подальшого відбування призначеного йому покарання за умови, що він своєю сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення.

Усні журнали – інформування засуджених про різноманітні, найбільш актуальні події, що відбуваються в суспільстві одночасно за декількома напрямками.

Усні рішення – усні накази, розпорядження, вказівки.

Установка – неусвідомлювана готовність особистості до діяльності, за допомогою якої може бути задоволена потреба.

Ф

Фанатична поведінка – сліпа прихильність до якої-небудь ідеї, доктрини, нетерпимість до будь-яких інших поглядів, що може супроводжуватися діями насильницького або брутального (могутнього, всепоглинаючого, всеосяжного) характеру; нейтральні або дружні вчинки людей оцінюються як ворожі, що заслуговують на презирство.

Фахівець із соціальної роботи – особа, яка має відповідну освіту та кваліфікацію, відповідає вимогам, установленим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення.

Фізкультурно-оздоровча та спортивна робота в установах виконання покарань – система заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних і духовних сил засуджених, підвищення їх працездатності, розумне використання дозвілля, розвиток позитивних рис характеру, виробку гігієнічних звичок.

Філософія – особлива форма пізнання світу, що виробляє систему знань про фундаментальні принципи буття людини, про найзагальніші суттєві характеристики людського ставлення до природи, суспільства та духовного життя у всіх його основних проявах.

Флегматик – спокійний, завжди рівний, наполегливий і завзятий трудівник життя. Завдяки урівноваженості нервових процесів і деякій їх інертності флегматик легко залишається спокійним навіть у найважчих обставинах життя. За наявності гальмування, що врівноважує процес збудження, йому не важко стримувати свої імпульси, пориви, чітко дотримуватись виробленого розпорядку життя, системи в роботі, не

відволікатися з дріб'язкових приводів; завдяки цьому він може виконувати справу, що вимагає рівної витрати сил, тривалого і методичного напруження.

Функції методично-виховної ради колонії – заслуховання доповіді членів ради, працівників колонії, персоналу відділень соціально-психологічної служби з питань вдосконалення діяльності установи; узагальнення і поширення передового досвіду роботи з виправлення засуджених, розроблення методичних рекомендацій та прийняття заходів підвищення ефективності виховних заходів; розгляд планів впровадження в практику процесу виправлення засуджених конкретних наукових і методичних рекомендацій; надання практичної допомоги в роботі методичного кабінету виправного закладу, відділенням соціально-психологічної служби; внесення пропозицій щодо вдосконалення форм і методів педагогічної дії на засуджених.

Функції пенітенціарної педагогіки: теоретико-дослідницька (дослідження законів і закономірностей педагогічних явищ та процесів в установах виконання покарань); методична (теоретичне обґрунтування змісту, принципів, методів, форм навчання та виховання засуджених), експериментально-практична (експериментальні дослідження практичного застосування різноманітних педагогічних методик до різних класифікаційних груп засуджених), аналітична (вивчення та узагальнення практичного педагогічного досвіду і створення на його базі нової педагогічної теорії), творча – вироблення педагогічної техніки та шляхів підвищення педагогічної майстерності).

Х

Характер – поєднання стійких психічних особливостей людини, що визначають її поведінку в життєвих обставинах і, в першу чергу, під час взаємодії з оточуючими людьми. Характер тісно пов'язаний з іншими сторонами особистості людини, зокрема, з темпераментом, який визначає

зовнішню форму прояву характеру. На характер впливають соціальні умови, в яких сформувалася особистість.

Холерик – явно бойовий тип, задерикуватий, легко і швидко дратується. Для холериків характерна циклічність у діяльності і переживаннях. Вони з усією пристрасстю здатні віддаватися справі, захопитися нею, відчуваючи приплив сил, готові перебороти й дійсно переборюють будь-які труднощі на шляху до мети. Та ось виснажилися сили, пропала віра у свої можливості, наступив «слинявий настрій». Воля холерика напориста, але виявляється поривами, він відрізняється також підвищеною дратівливістю й емоційною реактивністю. Запальний, різкий у відносинах, прямолінійний, здатний доводити справу до великого напруження.

Ц

Центр соціальних служб – спеціальний заклад, що надає соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Цілеспрямованість – вольова якість, що полягає в умінні людини керуватися у своїх діях і вчинках загальними і стійкими цілями, зумовленими її стійкими переконаннями.

Цінність – соціально-філософська категорія, яка означає позитивне або негативне значення явищ природи, продуктів суспільного виробництва, форм суспільної організації, історичних подій, моральних вчинків, духовних творінь людства, окремого суспільства, народу, особистості на конкретному етапі історичного розвитку. Розрізняють реальні й потенційні, безпосередні й опосередковані, абсолютні й відносні, соціально-політичні, моральні, естетичні, наукові, релігійні та інші цінності. Залежно від рівня організації

суспільства розрізняють загальнолюдські, загальнонародні (національні), класові, групові, особисті цінності.

Ч

Часткові методики – галузі педагогіки, що вивчають викладання конкретних навчальних дисциплін.

Читацька конференція – це обговорення та аналіз прочитаного художнього або науково-документального твору.

Ю

Ювенальна юстиція – сукупність законів, норм, стандартів, процедур механізмів та установ, спеціально розроблених для дітей які перебувають у конфлікті з законом, в тому числі зусилля, направлені на профілактику стосовно дітей, які вступають у конфлікт з законом.

Юридичні консультації – доведення до відома засуджених правових норм, правил поведінки та роз'яснення правових питань, що виникають в засуджених.

Я

Якості особистісно-рольові характеризують соціальні позиції, які займає особа різних сферах життєдіяльності: в родині, на виробництві, в суспільному житті.

Якості рольові – це особливості усвідомлення та сприйняття (або несприйняття) особою вимог, які висуває до неї суспільство у певній ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автухов К. А., Яковець І. С. Реінтеграційний напрямок діяльності персоналу установ виконання покарань : наук.-практ. посіб. Харків : Право, 2013. 148 с.
2. Автухов К. А., Мукшименко А. П. Правовий poradник для засуджених до позбавлення волі : наук.-практ. посіб. Київ : Рада Європи, 2016. 52 с.
3. Автухов К. А., Яковець І. С. Механізм оптимального виконання покарання у виді позбавлення волі : наук.-практ. посіб. Харків : Права людини, 2013. 248 с.
4. Гендерночутливий підхід у роботі з вразливими верствами населення у соціально-правовій сфері : навчал.-метод. посіб. / упор. В. В. Анголенко та ін.; за заг. ред. Т. В. Отрошко ; Комун. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2017. 78 с.
5. Караман О. Л. Соціально-педагогічна робота з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах України : монографія. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 448 с.
6. Кодекс професійної етики персоналу ДКВС України : наказ Мін'юсту України від 21.09.2017 № 2952/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1164-17#Text> (дата зверення : 10.09.2020).
7. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 654-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-p#Text> (дата зверення : 10.09.2020).
8. Кушнірова Т. В. Навчально-методичний комплекс з пенітенціарної психології. Київ : ІКВС, 2014. 40 с.
9. Мердок Д. Боротьба із жорстоким поведінням в пенітенціарних закладах: посібник для тюремного персоналу з акцентом на

запобіганні жорстокому поведженню в пенітенціарних закладах : наук.-практ. посіб. Вацлав Їржичка : Рада Європи, 2017. 66 с.

10. Основи пенітенціарної педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. вищ.навч. закл. / С. Я. Харченко та ін. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 345 с.

11. Оцінка ризиків і потреб дітей в конфлікті з законом : методичні рекомендації / Г. Стідз та ін. Київ, 2014. 29 с.

12. Положення про батьківський комітет при виховній колонії : наказ Мін'юсту України від 09.01.2013 № 65/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-13#Text> (дата зверення : 27.09.2020).

13. Положення про душпастирську раду при ДПтС України : наказ Мін'юсту України від 01. 07. 2017 № 2170/5 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-19#Text> (дата зверення : 13.09.2020).

14. Положення про навчальний центр при кримінально-виконавчій установі закритого типу : наказ Міністерства освіти і науки України та Мін'юсту України від 19.12.2013 № 1794/2691/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2192-13#Text> (дата зверення : 15.09.2020).

15. Положення про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими : наказ Мін'юсту України від 04.11.2013 № 2300/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1863-13#Text> (дата зверення : 11.10.2020).

16. Положення про педагогічну раду при виховній колонії : наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 28. 01. 2004 № 20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0143-04#Text> (дата зверення : 25.10.2020).

17. Положення про програми диференційованого виховного впливу : наказ Мін'юсту України від 16.05.2016 № 1418/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-16#Text> (дата зверення : 25.09.2020).

18. Положення про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах : постанова Кабінету Міністрів України від

01. 04. 2004 р. № 429. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2004-%D0%BF#Text> (дата зверення : 15.09.2020).

19. Порядок взаємодії установ виконання покарань та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : наказ Мін'юсту України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2018 № 974/5/467/609/280. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0408-18#Text> (дата зверення : 15.09.2020).

20. Порядок організації навчання у загальноосвітніх навчальних закладах при виправних колоніях та слідчих ізоляторах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України : наказ Міністерства освіти і науки України та Мін'юсту України від 10.06.2014 № 691/897/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-14#Text> (дата зверення : 03.10.2020).

21. Порядок організації надання засудженим до позбавлення волі доступу до глобальної мережі Інтернет : наказ Мін'юсту України від 19.10.2017 № 3233/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1280-17#Text> (дата зверення : 30.09.2020).

22. Правила внутрішнього розпорядку СІЗО ДКВС України : наказ Мін'юсту України від 14.06.2019 № 1769/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-19#Text> (дата зверення : 25.10.2020).

23. Правила внутрішнього розпорядку УВП : наказ Мін'юсту України від 28.08.2018 № 2823/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18#Text> (дата зверення : 20.09.2020).

24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів (капеланів) в органах і установах, що належать до сфери управління ДПтС України : Закон України від 14.05.2015 № 419-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-19#Text> (дата зверення : 10.09.2020).

25. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV (Редакція станом на 20.03.2020). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text> (дата зверення : 03.09.2020).

26. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 20.12.2005 № 3235-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text> (дата зверення : 30.09.2020).

27. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 02.10.2018 № 2581-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата зверення : 30.09.2020).

28. Про соціальні послуги : Закон України від від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата зверення : 20.09.2020).

29. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17.03.2011 № 3160-VI (Редакція станом на 20.01.2018). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text> (дата зверення : 10.09.2020).

30. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 № 2558-III (Редакція станом на 01.01.2020). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата зверення : 30.09.2020).

31. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ : ВД «Дакор», 2018. 514 с.

32. Пузирьов М. С. Реалізація виправними колоніями принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2014. 300 с.

33. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів 3-тє вид., доповн. Київ : Академвидав, 2012. 528 с. (Серія «Альма-матер»).

34. Степанюк А. Х., Яковець І. С. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі : монографія. Харків : Кроссруд, 2011. 323 с.

35. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань : монографія. Харків : Право, 2013. 392 с.

36. Яковець І. С., Автухов К. А. Сучасна кримінально-виконавча політика України: монографія. Харків : Право, 2016. 172 с.

Навчальне видання

Анголенко Валентина Володимирівна, Цибуліна Ірина Вячеславівна

**ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ**

Словник-довідник термінів і понять